

čtete? čítate?
do you read?

འཇིགས་པ་རྒྱུ་

02

2008
ročník 60
40 Kč

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

OBSAH

- 39** — **Internet přes síto** > Tomáš Příbyl
- 44** — **KRONIKA**
K sedmdesátinám doc. PhDr. Jaromíra Kubíčka, CSc.
- 47** — **Stav domácích webových stránek veřejných knihoven na konci roku 2007** > Aleš Brožek
- 52** — **Založení Univerzitní knihovny v Praze v roce 1777 – 3.**
> Ludmila Kubátová
- 54** — **Moderní švédská literatura na českém knižním trhu po roce 1990 (výběr) – 2.** > Anežka Kuzmičová
- 56** — **ZE ZAHRANIČÍ**
Jak jsme cestovali po Francii
aneb Aktuální seznámení s francouzskými knihovnami, archivy a kulturními institucemi > Jarmila Burgetová, Hana Hendrychová, Helga Turková, Naděžda Čížková
- 62** — **Manuscriptorium pro školy aneb Knihovna do škol**
> Miroslava Hejnová
- 66** — **JAK NA TO: Zákoník je také kniha**
Pornografická literatura v knihovnách
> Kateřina Slušná
- 68** — **Je profese knihovníka úplně zastaralá? – 2.**
33 důvodů proč jsou knihovny a knihovníci stále mimořádně důležití > William Sherman
- 69** — **ZE ZAHRANIČÍ**
Bibliografie výročních školních zpráv v Univerzitní knihovně v Bratislavě > Katarína Pekařová, Danica Zendulková
- 70** — **SYLVA ŠIMSOVÁ ODPOVÍDÁ Z ANGLIE**
- 70** — **KRONIKA**
- 71** — **NOVINKY Z FONDU KNIHOVNY KNIHOVNICKÉ LITERATURY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR**
- 72** — **ZE SVĚTA**
ZÁKLADNÍ KAMENY NOVÉ BUDOVY
NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR ANEB NÁROD SOBĚ II – 14.
> Jaroslav Císař

Středočeský kraj

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace Středočeského kraje,
ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321

Šéfredaktorka: Mgr. Lenka Šimková

Redaktorka: Olga Vašková

Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Redakce a inzerce: Klementinum 190, 110 00 Praha 1,
tel.: 224 941 159

e-mail: ctenar@svkkl.cz, redakcectenare@centrum.cz

Redakční rada:

PhDr. Jiřina Kádnerová (předsedkyně), Ing. Aleš Brožek,
Ing. Jan Kaňka, PhDr. Šárka Kašpárková,
PhDr. Ladislav Kurka, PhDr. Jan Meier, Ing. Jiří Mika,
Mgr. Petra Miturová, Mgr. Alena Otrubová, Mgr. Jan Pěta,
PaeDr. Vladislav Raška, PhDr. Vít Richter,
PhDr. Vladimíra Švorcová, PhDr. Eva Žáková

Tisk: Serifa, Jinonická 80, 158 00 Praha 5

Distribuce:

Objednávky na předplatné přijímá firma
ALL PRODUCTION, P.O. BOX 732, 111 21 Praha 1.

Call centrum:

tel.: 234 092 851, fax: 234 092 813

e-mail: ctenar@predplatne.cz

Rozšiřují též společnosti holdingu

PNS a.s. – drobný prodej.

Podávání novinových zásilek povoleno

Ředitelstvím poštovní přepravy Praha

čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994

Podávání novinových zásilek bylo povoleno

Českou poštou, s.p. OZSeč Ústí nad Labem,
dne 21. 1. 1998, j.zn. P-327/98

Předplatné pro Slovensko: L.K. PERMANENT, s.r.o.,
P.O. BOX 4, 834 14 Bratislava 34,

tel.: 004217/444 537 11, fax: 004217/443 733 11

Cena jednoho čísla 60 Sk, roční předplatné 660 Sk,
cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 440 Kč

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR
Knihovna 21. století

Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované
materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 5. 2. 2008

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

FROM THE CONTENTS

- > Internet through the sieve *Tomáš Příbyl* |39
- > CHRONICLE: Docent Jaromír Kubíček's seventieth birthday |44
- > Public library homepages at the end of 2007 *Aleš Brožek* |47
- > Establishment of the University Library in Prague in 1777 – 3
Ludmila Kubátová |52
- > Modern Swedish literature on the Czech book market since 1990
(selection) – 2 *Anežka Kuzmičová* |54
- > FROM ABROAD: How we travelled around France, or latest
update on French libraries, archives and cultural institutions
Jarmila Burgetová and team |56
- > Manuscriptorium for school or a School Library
Miroslava Hejnová |62
- > HOW TO GO ABOUT IT: Statutes are books too –
pornographic literature in libraries *Kateřina Slušná* |66
- > Is it old-fashioned to be a librarian?
Thirty-three reasons why libraries and librarians are still
extremely important – 2 *William Sherman* |68
- > Bibliography of annual school reports at the University Library
in Bratislava *Katarína Pekařová, Danica Zendulková* |69
- > Regular features

AUS DEM INHALT

- > Internet über das Sieb *Tomáš Příbyl* |39
- > CHRONIK: Zum siebzigsten Geburtstag
des Dozenten PhDr. Jaromír Kubíček, CSc. |44
- > Zustand der inländischen web-Seiten von öffentlichen
Bibliotheken am Ende des Jahres 2007 *Aleš Brožek* |47
- > Gründung der Universitätsbibliothek in Prag im Jahre 1777 – 3
Ludmila Kubátová |52
- > Moderne schwedische Literatur auf dem tschechischen Markt
nach dem Jahre 1990 (Auswahl) – 2 *Anežka Kuzmičová* |54
- > AUS DEM AUSLAND: Wie wir über Frankreich gereist
sind oder aktuelle Bekanntschaft mit den französischen
Bibliotheken, Archiven und Kulturinstitutionen
Jarmila Burgetová u.Koll. |56
- > Manuscriptorium für die Schulen oder Bibliothek
in die Schulen *Miroslava Hejnová* |62
- > WIE DARAUF: Gesetzbuch ist auch ein Buch –
Pornographische Literatur in den Bibliotheken
Kateřina Slušná |66
- > Ist die Profession des Bibliothekars ganz veraltet?
33 Gründe warum die Bibliotheken und Bibliothekare immer
außerordentlich wichtig sind – 2 *William Sherman* |68
- > AUS DEM AUSLAND: Bibliographie der Jahresschulberichte
in der Universitätsbibliothek in Bratislava
Katarína Pekařová, Danica Zendulková |69
- > Regelmäßige Spalten

Milí čtenáři,
téma únorového čísla Čtenáře jsme pro vás připravovali již s myšlenkami na první jarní měsíc. Březen bude letos opět měsícem Internetu, a proto vám s předstihem přinášíme příspěvek o (ne)bezpečnosti této „Síť sítí“.

Protože se taktéž blíží uzávěrka již devátého ročníku soutěže o nejlepší knihovnické www stránky – *Biblioweb*, můžete se inspirovat článkem o stavu webových stránek veřejných knihoven na konci roku 2007, svoje stránky ještě vylepšit a do 24. února je do soutěže přihlásit. Příspěvek o webových stránkách připravil autor A. Brožek již podesáté a příští rok pravděpodobně dojde k určitým změnám v jeho zpracování, které můžete ovlivnit i vy.

Na některé další akce, které se váží k Březnu – měsíci Internetu, upozorňujeme na této stránce. Budeme se opět těšit na zprávy o akcích z vašich knihoven, třeba zda jste se zapojili do snahy obnovit tradici, kdy březen býval měsícem knihy.

Dále v tomto čísle nabízíme poutavé seznámení s francouzskými kulturními institucemi a slibované čtení o projektu *Manuscriptorium pro školy*, které jsme doplnili pohledem ze školní praxe. Přinášíme také další tři důvody, proč jsou knihovny a knihovníci stále mimořádně důležití.

V redakci jsme se rozhodli pro další novinku. Některá čísla Čtenáře bychom rádi věnovali z větší části jednomu tématu, problému či oblasti. První vlašťovkou bude v této souvislosti příští číslo časopisu, které přinese příspěvky zaměřené na školní knihovny. Rádi přijmeme i vaše náměty a návrhy na tato „monotematická“ čísla Čtenáře.

V elektronické konferenci Knihovna proběhla nedávno informace o aktivitě *Živá knihovna*, kterou pořádá Organizace na podporu menšin. Projekt, jehož podtitul zní *Nesud knihy podle obalu* a v jehož rámci jsou namísto knih „půjčování“ lidé, kteří ve svém každodenním životě čelí různým předsudkům a stereotypům, nás vedl k dalšímu „obálkovému“ zamyšlení nad rolí knihoven v dnešní společnosti. Ty jsou mimo jiné i místem multikulturního setkávání a dialogu a mnohé z nich se stávají jednou z bran k integraci cizinců.

Přeji i vám mnoho zajímavých setkání a dialogů.

Lenka Šimková

☑ V rámci akce Březen – měsíc Internetu proběhne **od 10. do 16. března Týden čtení**. Více i o dalších souvisejících akcích se dozvíte na <http://skip.nkp.cz/akcBMI08.htm>

☑ **Lipský knižní veletrh** se koná **13.–16. března 2008**, webové stránky akce jsou <http://www.leipzig-buchmesse.de>

☑ Národní pedagogická knihovna Komenkého – SUK připravila pro dětské čtenáře a návštěvníky knihoven anketu, v níž by chtěla zjistit, která kniha vydaná v roce 2007 se dětem nejvíce líbila. Anketní lístky zájemci získají ve své knihovně nebo ve škole. Uzávěrka odpovědí je **25. března 2008**, padesát vylosovaných šťastlivců dostane pěknou knihu. Slavnostní vyhlášení vítězů proběhne 9. dubna 2008 v Praze.

☑ Tradiční **Noc s Andersenem** proběhne **28. března 2008**, přihlašovací formulář a další informace viz <http://www.knihovnaabb.cz>

NEUŠLO NÁM

▣ **Výstava Codex gigas** konaná v Galerii Klementinum je prodloužena do 9. března 2008

▣ Knihovny, které jsou členy SKIP, mohou bezplatně pro své on-line katalogy přebírat kopie obálek, anotací knih a dalších dokumentů z webových stránek spolupracujících firem. Více na <http://skip.nkp.cz/akcObalky.htm>

▣ Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR otevřel elektronickou konferenci „Archivy, knihovny, muzea“ (AKM). Konference slouží pro vzájemnou výměnu zkušeností paměťových institucí v oblasti využití informačních technologií pro ochranu a zpřístupnění kulturního a vědeckého dědictví. Informace o přihlášení do konference viz <http://knihovnam.nkp.cz/> – sekce *Diskusní konference*.

▣ Nakladatelství Albatros uvedlo na předvánoční trh deseti tisíci titul – knihu *Kocour Mikeš představuje Josefa Ladu*, výbor, který uspořádal Jiří Žáček. Publikace vyšla u příležitosti dvou životních jubileí Josefa Ladu – 120 let od narození a 50 let od jeho úmrtí. V historii nakladatelství patří tomuto významnému českému malíři dvě prvenství – Albatros vydal přes 13 milionů výtisků jeho knih a leporelo *Říkadla* vyšlo sedmákrát v celkovém nákladu 1 420 000 výtisků.

Internet přes síto

Dnešní Síť sítí představuje čím dál větší zdroj nebezpečí. Ať se nám to líbí nebo ne, musíme se otázkám zabezpečení věnovat. A to zvláště u počítačů, na nichž se střídají uživatelé jako na běžícím pásu a kde tedy nelze předpokládat velkou disciplínu či zodpovědnost.

KDO A PROČ ÚTOČÍ?

Abychom výše uvedená slova potvrdili, nechme promluvit statistiky suchou řečí čísel. Podle průzkumu provedeného Department of Computer Science and Engineering při University of Washington v USA je totiž jedna ze 67 www stránek infikovaná nějakou formou škodlivého kódu! Zpracovány přitom byly údaje z osmnácti miliónů stránek (a to ze všech oblastí včetně školství či státní správy, což je číslo bez jakékoliv diskuse statisticky významné). Jinak by se také dalo říci, že 1,5 procenta zkoumaných stránek se pokouší zneužít chyby (nejčastěji v aplikaci Windows Internet Exploreru) k instalaci škodlivého kódu bez vědomí uživatele.

Počet infikovaných www stránek přitom roste geometrickou řadou. Avšak proč tomu tak je? Proč útočníci opouštějí třeba e-mail, který měl před několika lety z hlediska šíření škodlivých kódů téměř „monopol“?

Důvodů můžeme najít hned několik. Prvním z nich je skutečnost, že antivirové a bezpečnostní společnosti dokázaly vypracovat velmi účinné obranné mechanismy. Jejich průměrná reakční doba se dostala pod tři hodiny, což znamená, že prakticky každá rozjíždějící se kalamita byla zastavena na samotném počátku. Právě pořádný start a následné značné rozšíření potřebuje e-mailový červ (virus, prostě jakýkoliv škodlivý kód) ze všeho nejvíce.

Dále: kontrolovat a filtrovat elektronickou poštu je relativně jednoduché. Když už nic jiného, tak stačí prostě a jednoduše „zahazovat“ potenciálně nebezpečné přípony. Kdo z běžných uživatelů potřebuje k práci elektronické posílání souborů s příponou EXE, VBS nebo PIF? Jistě, jsou profese, kde své opodstatnění mají (programátoři apod.), ale pro opravdu běžného uživatele představují buď zdroj legráček, nebo problémů...

Dalším důvodem, proč agresori elektronickou poštu rychle opouštějí, je skutečnost, že škodlivé kódy jí šířené si „žijí vlastním životem“. Jakmile je hacker vypustí do světa, má už jen minimální možnosti jejich vlastnosti či chování ovlivňovat. Což opět není pouze mínus hackera, ale zároveň i plus pro uživatele a bezpečnostní firmy.

Naproti tomu škodlivý kód umístěný do webové stránky má mnoho „výhod“ (měřeno pochopitelně očima útočníka). Tím, že se nešíří, nejsou k dispozici tak jednoduše a rychle vzorky. Co si budeme namlouvat: přes všechny heuristické metody a další sofistikované technologie jsou dnešní antivirové programy z větší části stále ještě odkázané na aktualizace svých databází škodlivých kódů. A statický kód umístěný někde v hlubinách internetu mohou bezpečnostní firmy jen obtížně objevit.

A pokud se to přece jen podaří, stačí útočníkovi provést drobné změny v kódu a opět je „nedetekovatelný“. Nehledě na to, že bezpečnostním firmám přibývá práce – kromě detekování škodlivých kódů ještě zdoluhavé a obtížné jednání s provozovateli určitých www stránek s cílem zajistit jejich odpojení (což je ale stejně boj s větrnými mlýny, protože ve světě internetu není pro agresora nic jednoduššího než „životnost“ přesunout).

Dobře, ale v případě elektronické pošty dostane uživatel virus prakticky „pod nos“ – ale v případě škodlivého kódu na internetu je potřeba jej na příslušnou stránku nějak dostat! To je sice

pravda, ale není to tak těžký úkol, jak by se na první pohled mohlo zdát. Protože spamová (= nevyžádaná) zpráva s odkazem na příslušnou stránku se do schránky uživatele dostane snadněji než právě virus. A pak už stačí jen trocha fantazie k tomu, aby hacker naivního uživatele lákal k návštěvě nějaké nebezpečné stránky: zpravidla mu při tom naslibuje hory doly...

Pokud si toto vše shrneme, pak je nám asi bezezbytku jasné, že je zapotřebí věnovat pozornost filtrování internetového provozu.

NEJEN FILTROVÁNÍ

Abychom byli čestní a upřímní: ochrana internetu se netýká pouze filtrování provozu. Je nutné dbát na několik dalších základních pravidel (viz závěr článku). Filtrování ale má několik výhod. Předně umožňuje blokovat přístup na potenciálně či skutečně nebezpečné stránky dříve, než na ně uživatelé fyzicky vstoupí (a ohroží tím počítač).

Dále umožňuje definovat různá pravidla pro různé uživatele či jejich skupiny. Ostatně, viz dále rodičovská kontrola. Jeho další předností je to, že si poradí se stránkami s nevhodným či neetickým obsahem – tedy i s takovými, které by z hlediska prosté bezpečnosti byly prohlášeny za korektní, ale které jsou třeba v konkrétním případě nevhodné (jde například o problematiku dětí a on-line sázení).

Stejně tak je možné filtrováním blokovat celé nebezpečné domény. Nebo naopak povolovat domény bezpečné. V této souvislosti by třeba velmi pomohlo, kdyby se Evropské unii podařilo prosadit návrh, aby dětské weby získaly doménu „kid“ – měly by tak podobu www.internet.kid, www.google.kid, prostě www.cokoliv.kid. Dětské weby by tak získaly naprosto jednoznačný identifikační znak. (Pochopitelně, aby nebylo možné toto pravidlo zneužívat, musely by být velmi přísné podmínky pro registraci těchto domén a pravděpodobně i pro jejich používání.) Není to nápad nový, už dříve se uvažovalo třeba o zavedení domén „sex“ pro stránky pro dospělé apod.

Každopádně ale nesmíme zapomínat, že stejně jako v reálném světě nic není černé nebo bílé, tak ani samotné filtrování není všelékem a má kromě svých nesporných předností také zápory. Úskalím číslo jedna je vyřešení otázky „podle jakého (pří)znaku weby“ filtrovat. Dá se totiž říci, že když zvolíme jeden, pak na něj spolehlivě všechny www stránky nenapásujeme. A bude docházet k tzv. false positives a false negatives. False positive je situace, kdy je korektní stránka označena (z nějakého důvodu) jako nebezpečná. False negative je přesný opak této situace a nebezpečná/nevhodná stránka při tomto stavu není označena.

Toto úskalí se dá přitom rozdělit na dvě podoblasti. První je kvalita rozhodovacího algoritmu, druhá je kvalita databáze, s níž se pracuje. Obě podoblasti přitom musí být kvalitně ošetřeny. Protože pokud máte výtečný vyhledávací a zpracovávací algoritmus, ale mizernou databázi, výsledky nebudou slavné. Stejně tak v případě výtečné databáze, ale silně podprůměrného vyhledávacího algoritmu, který nedokáže stoprocentně využít jejich předností.

FILTROVÁNÍ URL ODKAZŮ

Nejčastěji používanou metodou filtrace je filtrování URL odkazů, tzv. URL filtering. Asi si docela dobře dokážeme představit třeba filtrování webů s tematikou pro dospělé, nicméně celá technologie má v praxi mnohem širší využití.

Kontrola přístupu k webu může mít podobu buď nějaké bezpečnostní směrnice (těžko si ale dělat iluze o její funkčnosti, navíc velmi špatně budete definovat, co ještě možné je a co už není žádoucí) nebo specializované aplikace. Nejčastěji se v této souvislosti lze setkat s označením „software pro kontrolu obsahu“, méně často se „software pro filtrování webu“ nebo kontroverzním „censorware“. Hlavně poslední ironické označení přitom nerady vidí firmy, které se vývojem a prodejem podobných nástrojů zabývají (software principiálně nic necenzuruje, ale pochopitelně může být zneužitý k prosazování určitých zájmů).

Speciální kategorií software pro filtrování webu je tzv. rodičovská kontrola (parental control software). Ale její možnosti jsou zpravidla jiné než u podnikových řešení: umožňuje na jednom

počítači vytvářet účty pro různé uživatele, nemá centrální správu, umožňuje pracovat na principu opt-in (navštěvovat mohou jen určité weby), zatímco firemní řešení zpravidla pracují na principu opt-out (navštěvovat mohou vše, kromě zapovězených) apod.

Pozor, celá záležitost se může velmi jednoduše stát problematickou. A to zvláště v případě, kdy je třeba URL filtrace aplikována bez vědomí uživatelů nebo bez absence jasných pravidel (v zahraničí už bylo mnoho soudních sporů, protože zaměstnavatel blokoval weby nejen v návaznosti na produktivitu práce, ale třeba i v souvislosti se svým náboženským přesvědčením). Otázka filtračního software tak vždy záleží na mnoha okolnostech a způsobech použití, těžko se vytvoří jednotný univerzální mustr.

Pokud si odmyslíme erotiku a otázky spojené s cenzurováním internetu, pak je zapotřebí podotknout, že filtrování odkazů URL (Uniform Resource Locators) má i ryze bezpečnostní kontext. Původně byly URL jednoduchým nástrojem sloužícím ke směrování webového prohlížeče na zvolenou www stránku. Dnes jde ovšem o složité metajazyky sloužící k výměně obsahu a příkazů stejně jako médium pro přenos klientských a serverových dat. Čím dál tím častěji URL využívají hackeři či škodlivé kódy, takže se jeho kontrola stává nezbytnou.

URL filtry ve spojení s kvalitní databází se také mohou stát cennými pomocníky v boji proti spyware a dalším škodlivým kódům. Kromě blokování stránek, jejichž nebezpečnost je veřejně známá, může být eliminováno použití třeba webových e-mailových služeb (častý zdroj problémů), stránek pro sdílení souborů a webových zdrojů umožňujících přístup do sítě bez odpovídající autorizace (tzv. anonymizéry).

Nebezpečí lze také snížit použitím specializovaného firewallu. Ten jednoduše prověřuje, zdali pakety pokoušející se dostat do sítě mají k tomuto vstupu oprávnění. Tedy zda nejde o pakety útočné.

Mějme přitom na paměti, že filtrování obsahu webu vůbec není procházkou růžovým sadem. Software lze poměrně snadno překonávat: třeba použitím protokolu FTP nebo telnetu. Stejně tak lze (někdy) hlídače obejít použitím méně obvyklého jazyka. A pro obcházení nebo vypínání aplikací lze na webu najít různé tipy, triky a tzv. work-arounds („obežličky“).

Pamatujte si, že vždy když budete filtrovat URL, **vždy** bude docházet k situacím, kdy bude filtrován regulérní provoz a uživatelé nebudou potěšeni. Blokování slovíčka „sex“ vede třeba k tomu, že si uživatel ani neškrtně ve chvíli, kdy URL obsahuje „Essex“, „Sussex“ nebo „Marsexpress“.

Proto je při filtrování URL zapotřebí počítat s výjimkami. A také je zapotřebí vytvořit jednodu-

chý a fungující proces reportování filtračních problémů. Už jen proto, aby nebyla bezpečnost na této úrovni vnímána jako komplikace.

TECHNOLOGIE RODIČOVSKÉ KONTROLY

Za slovíčky „parental control“ se skrývá český překlad „rodičovská kontrola“, který ale nemusí být úplně nejvýstižnější – ostatně, jako i původní anglické označení. To hovoří pouze o tom, proč celá technologie vznikla. Nicméně možnosti jejího využití jsou přece jen širší.

Zásadní problém v kyberprostoru je v tom, že existuje jen jeden internet. Internet důvěryhodný i nedůvěryhodný, internet bezpečný i nebezpečný. A stejně tak existuje internet, který je pro děti a internet, který je primárně určen především pro dospělé (pokud vůbec). Jenomže neexistuje žádná dělicí čára, žádná pevně stanovená hranice. A tak i do e-mailových schránek našich potomků putují od rozesílatelů spamu nabídky na Viagra nebo slevy do kasina. Nehledě na to, že „čistá dětská duše“ je zranitelnější vůči sociálnímu inženýrství (tedy podvodníkům zneužívajícím výhod internetu, a tak třeba v dobré víře, že pomáhá rodičům, prozradí identifikační bankovní údaje) nebo i dalším útokům ze strany dospělých.

Nejjednodušším řešením by samozřejmě bylo děti k počítači vůbec nepouštět. Ale nejjednodušší zpravidla není nejsprávnější. Můžeme přitom jmenovat desítky důvodů, proč tomu tak je – upírat nastupující generaci seznámení s informačními technologiemi, přístup k zajímavému zdroji informací atd. Proto musíme použít jiné postupy, a to nejlépe softwarové. Tedy takové, které budou blokovat nevhodný obsah.

Programy z kategorie parental control bychom mohli rozdělit do tří základních kategorií podle činností, kterým se věnují:

- **Filtrování obsahu.** Veškerý obsah, který vstupuje do počítače, je kontrolován na základě několika parametrů. Jedná se vlastně o něco podobného jako v případě personálních firewallů nebo antivirových programů, ale na trochu jiné úrovni. Zatímco tyto mají pevně definovaná pravidla (blokování nežádoucího provozu, hledání určitých řetězců v souborech apod.), tak v případě parental control je to trochu odlišné: hledá nevhodná slova nebo spojení v e-mailech a www stránkách, měl by umět rozpoznat obrázky nebo i texty v nich.
- **Monitorování aktivity na počítači.** Ne vše se samozřejmě podaří zablokovat na vstupu do počítače (příkladem budiž třeba nevhodný obsah v zašifrovaných e-mailech). A ne všechny nevhodný obsah přichází po internetu – ale třeba i prostřednictvím CD půjčených od spolužáků apod. Proto je potřeba věnovat pozornost také kontrole počítačů. Ta přitom funguje na podobném principu jako filtrování obsahu, neboť vyhledává nežádoucí nebo přinejmenším podezřelé objekty.
- **Omezování přístupu ke zdrojům.** Toto je další metoda, která se v oblasti parental control používá a která vychází z předpokladu, že nejlépe se nevhodný obsah bude blokovat tak, že se k němu odepře přístup. Jinými slovy: v počítači existuje databáze nevhodných zdrojů (seznam www stránek určených pro dospělé apod.) a počítač při přihlášení nepovolane osoby (dítěte) odmítne příslušnou stránku zobrazit. Tato metoda je velmi účinná, ale na druhé straně je velmi závislá na kvalitě použité databáze. A ta bude těžko někdy obsahovat všechny nevhodné zdroje. Proto je nutné ji kombinovat i s výše uvedenými metodami.

Parental control má v současné době mnohem širší využití. Je to tak, neboť nejde pouze o ochranu našich potomků, ale blokováním obsahu, o který nemáte zájem, šetříte čas při surfování a v konečném důsledku chráníte bezpečí počítače, protože výše uvedené stránky bývají prolehlé viry, trojskými koni a dalšími škodlivými kódy, které pak můžete (i nedopatřením) aktivovat.

Na rozdíl od pouhého filtrování obsahu provozu umožňuje rodičovská kontrola nastavovat i další prvky. Třeba zakázat instalaci nových programů (výtečná ochrana před nelegálním softwarem nebo před viry!) či omezit čas strávený na internetu (výtečné zvláště u jedinců z kategorie „ještě pět minut“, ale jistě vás napadnou i další příklady ze života).

Upozorňujeme jen, že jednotlivé koncepty rodičovské kontroly se od sebe program od programu odlišují, a to někdy i dosti výrazně (třeba Windows Vista má rodičovskou kontrolu řešenou právě na úrovni systému). Pokud se rozhodnete ať již doma či na pracovišti používat k regulování www provozu právě rodičovskou kontrolu (dnes bývá povětšinou součástí různých komplexních bezpečnostních řešení), seznamte se nejprve s možnostmi používané aplikace. Předjedete tak případnému možnému zklamání, že právě váš program neumí to, co si představujete – nebo naopak tomu, že nedokážete naplno využít všech možností, které nabízí.

PODLE ČEHO FILTROVAT?

Dnešní filtry webového provozu používají zpravidla většího množství metod, podle nichž jednotlivé weby, protokoly, dotazy apod. hodnotí. Někdy je možné nežádoucí obsah jednoznačně identifikovat už podle jistého znaku (jednoznačně kontroverzní web), jindy je provoz nutné posoudit z mnoha hledisek a až na základě tohoto posudku se s vysokou mírou pravděpodobnosti (ale nikoliv s jistotou) rozhodnout, zdali jde o korektní či nekorektní provoz. Nesmíme zapomenout, že filtrování dělají pouze tupé nástroje a že vykonají pouze práci, kterou přesně nadefinujeme. Chybí jim zdravý selský rozum, tedy jakási „umělá inteligence“.

K základní filtrační metodě patří seznamy blacklistů – jakési „černé seznamy“ nevhodných adres. Tedy adres nebo domén automaticky zakázaných. Opakem blacklistu jsou whitelisty – seznamy povolených (žádaných) domén. Zatímco na internetu lze nalézt několik více či méně kvalitních blacklistů, v případě whitelistů tomu tak není – a pokud se je někdo historicky pokusil vytvořit, okamžitě byly plně nekorektních záznamů. Navíc whitelist je pro každý počítač či síť jiný: každý navštěvuje jinou skupinu webů, služeb apod. Tyto seznamy si tak musíme vytvářet sami nebo si je vytváří filtr na základě našich zvyklostí. Což ale jde třeba u počítače využívaného jedním člověkem a ne u stroje, k němuž zasedají desítky uživatelů s rozličnými návyky a zlozvyky.

Obsahové filtry zase hodnotí obsah komunikace. Hodnotí, cože komunikace vlastně obsahuje. Tedy klíčová slova, slovní spojení, v lepším případě jsou schopné s vysokou mírou pravděpodobnosti rozhodovat i o obsahu obrázků... (Zdůrazňujeme, že s vysokou mírou, protože z hlediska počítačové interpretace obrazu mohou být duny na poušti stejně jako nahé lidské tělo. A to už nemluvíme o černobílých fotografiích. Nebo o textech v obrázcích... Inu, lidská vynalézavost nezná mezí.)

Na závěr upozorňujeme, že různé počítačové programy řeší problematiku filtrování www provozu různými způsoby. Protože plně respektujeme právo zvolit si vlastní softwarové vybavení či celou koncepci, je celý článek koncipovaný tak, aby čtenář získal obecný přehled o problematice – ale nikoliv o tom, jak „modelově“ řešit konkrétní situace. Nicméně po základním pochopení problematiky a při základních znalostech možností vlastního systému by něco podobného nemělo být obtížné.

Tip na bezpečnost: www.saferinternet.cz

Jedním z nejzajímavějších zdrojů z hlediska dalšího (sebe)vzdělávání v oblasti informační bezpečnosti je portál Safer Internet. Nalézt ho lze na snadno zapamatovatelné adrese www.saferinternet.cz

Rady „jak zajistit bezpečnost na internetu“

- Neklikajte bezhlavě na všechny odkazy!
- Používejte nejen antivirový, ale také antispywarový program.
- Používejte kvalitní osobní firewall.
- Neinstalujte do počítače vše, co se vám na internetu nabízí.
- Používejte bezpečný software (rozhodně nejde o častokrát doporučovaný krok – „nepoužívejte Windows

Internet Explorer“, protože jeho bezpečnost je v současnosti na velmi slušné úrovni a také je prokázáno, že uživatelé jiných prohlížečů se jaksí automaticky chovají méně bezpečně).

- Pravidelně záplatuje a aktualizuje software.
- Používejte pouze legální programy (protože pirátské kopie mohou obsahovat nebezpečné vlastnosti, rovněž mohou mít neprofesionálním zásahem narušené

bezpečnostní mechanismy a nemusí korektně fungovat – třeba právě v případě aktualizací).

- Snažte se problémům předcházet, protože nejlepší incident je takový, který vůbec nenastane. Aneb nepokoušejte štěstí, když to není nezbytně nutné. Jsou určité internetové stránky (warez, porno, nelegální obsah...), kde je pravděpodobnost průšvihů výrazně větší.

Pamatujte si

- Hranice mezi bezpečným a nebezpečným internetem NEEXISTUJÍ.
- Pokud používáte veřejný počítač, nikdy nevíte, kdo

(a s jakým úmyslem) k němu usedal před vámi a kdo (a s jakým úmyslem) k němu usedne po vás.

- Technika dělá přesně to, co po ní vyžadujete. Náhodné kolapsy v to nepočítaje. Ale jinak počítač půjde na stránky, na které ho pošlete, a zde udělá, co mu řeknete. Stejně tak bude pátrat jen po věcech, po kterých pátrat má (byť třeba na základě matematických algoritmů).
- Připojovat se k internetu bez zabezpečeného počítače je HAZARD. Během deseti minut se s pravděpodobností 99 procent stanete cílem nějakého útoku. A ani si toho nemusíte všimnout!

KRONIKA

K SEDMDESÁTINÁM

doc. PhDr. JAROMÍRA KUBÍČKA, CSc.

Z LYSIC DO MORAVSKÉ ZEMSKÉ KNIHOVNY

Ředitel Moravské zemské knihovny v Brně doc. PhDr. Jaromír Kubíček, CSc., rodák z Lysic na Blanensku (5. 1. 1937), absolvoval Střední knihovnickou školu v Brně a pracoval v Krajské knihovně v Jihlavě, v knihovně Státního archivu v Brně a od roku 1969 ve Státní vědecké knihovně v Brně. Při zaměstnání vystudoval v letech 1957–1962 knihovnictví a češtinu na Fakultě osvěty a novinářství Univerzity Karlovy v Praze. V roce 1968 dosáhl doktorátu filozofie (a stal se v roce 1972 ředitelem Univerzitní knihovny), v roce 1980 titulu kandidáta historických věd (a stal se ředitelem Státní vědecké knihovny) a v roce 2004 se stal docentem českých dějin (to už byl ředitelem Moravské zemské knihovny).

Nejplodnější byl jako bibliograf. Je však i autorem prací z dějin knihoven a z teorie knihovnictví a prací o Brně. Z nich připomínám např. *Brněnské noviny a časopisy od doby nejstarší až do roku 1975* (1976), *Literatura o Brně z let 1801–1979* (1980), *Odboj a osvobození ve městě Brně v letech 1938 až 1945* (1980), *Informační prameny brněnských institucí* (1984), *500 let knihtisku v Brně: 1486 až 1986* (1986). Řada prací se týká Jihomoravského

kraje a celé Moravy a Slezska. Vyvrcholením jeho soupisných prací je edice *Česká retrospektivní bibliografie* (dva svazky *Noviny ČR 1919–1945* a čtyři svazky *Časopisy ČR 1919–1945*). Z jeho teoretických prací lze jmenovat aspoň *Vzájemný vztah mezi archivy a knihovnami* (1971). Jaromír Kubíček je i autorem či odpovědným redaktorem publikací a sborníků o řadě našich osobností, například o Otokaru Březinovi, Marii von Ebner Eschenbach, Bedřichu Václavkovi, Josefu Macůrkovi ad.

V roce 1994 připravil projekt stavby velké moderní vědecké knihovny. O tom napsal publikace *Stavba Moravské zemské knihovny v Brně: Knihovna pro 21. století: 1998–2001* (1998) a *Moravská zemská knihovna v Brně: národní poklad: moderní architektura* (2001).

Od roku 1987 je šéfredaktorem čtvrtletníku *Duha* (Informace o knihách a knihovnách z Moravy). Je předsedou Sdružení knihoven ČR, členem rady Slovenskej národnej knižnice v Martine a Univerzitnej knižnice v Bratislave, předsedou Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně, vedoucím redaktorem nové řady všeobecných svazků *Země a lid* z vlastivědy moravské (např. svazku *Literární Morava*) a členem vědecké rady Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze.

Celý život Jaromíra Kubíčka byl naplněný zásluhou prací pro českou kulturu. K jeho sedmdesátinám mu tedy popřejme dobré zdraví, životní pohodu a zdar ve všem, co ještě hodlá podnikat.

JIŘÍ SEDLÁK

BIBLIOGRAF, INSPIRÁTOR, PEDAGOG, SKVĚLÝ KOLEGA-KNIOVNÍK

Dlouhý by byl výčet knihovnických a bibliografických aktivit jubilanta Jaromíra Kubíčka.

Knihovníci ho znají nejen jako ředitele významné a výrazné knihovnické instituce, ale i jako důsledného a pracovitěho bibliografa, jako spoluzakladatele největší knihovnické „sešlosti“ – knihovnické konference „Knihovny současnosti“, jako zakladatele a předsedu Sdružení knihoven České republiky, jako pedagoga na Masarykově univerzitě, prostě jako kolegu-knihovníka, který spolu s dalšími osobnostmi tvořil a vytváří dějiny českého knihovnictví a české bibliografie.

Nejviditelnějším výsledkem jeho ředitelování je velkolepá stavba Moravské zemské knihovny na Kounicově ulici v Brně, stojící na místě kde byla knihovna plánována již začátkem 20. století. Připravě a realizaci této stavby věnoval mnoho let svého života a jenom díky své urputnosti a jasněmu cíli toho dosáhl. Dnes Moravská zemská knihovna neodmyslitelně patří do studijního a občanského života města Brna a celé Moravy.

Významná je jeho myšlenka založení spolku odborných knihoven, kterou vědecké knihovny realizovaly v roce 1991 a nese název Sdružení knihoven České republiky (SDRUK). Jaromír Kubíček je předsedou Rady Sdružení knihoven a celá administrativa s tím spojená leží na jeho bedrech, což s pomocí svých kolegů v MZK bravurně zvládá!

SDRUK (v současné době je jeho členem téměř padesát odborných knihoven) se výrazně zapsalo do současného knihovnického dění v ČR. Patří mezi hlavní pořadatele různých vrcholných setkání odborné obce – především konferencí, seminářů a přednášek, je organizátorem řady samostatných odborně erudovaných akcí (připomeňme především semináře biografické a bibliografické) nebo studijních zájezdů na zahraniční knižní veletrhy (Frankfurt nad Mohanem, Lipsko, Londýn) či do význam-

ných zahraničních knihoven (Britská knihovna v Londýně, Národní knihovna v Paříži a především nová knihovna v egyptské Alexandrii a jediná veřejná knihovna v Káhiře). Ostatně pod jeho vedením Sdružení knihoven zakládalo i odborné sekce – pro bibliografii, akvizici, historické fondy, regionální funkce a pro informační technologie. Dále SDRUK společně s Nadací knihoven každoročně na celostátní knihovnické konferenci udělují nejvýznamnějším osobnostem oboru nebo knihovnám medaile Zdeňka Václava Tobolky. Za SDRUK je předává právě Jaromír Kubíček, který je přirozeně také jejím nositelem.

Poukázat je třeba na celoživotní odborný zájem J. Kubíčka, který je soustředěn na bibliografii – především novin a časopisů. Právě toto zaujetí dalo mj. podnět vzniku a zrodu už zmíněné Sekce pro bibliografii, což je nejdéle pracující sekce SDRUK. Účastnil se dosud všech jejich zasedání a vždy byl spoluvůdcem odborného programu. Podzimní zasedání sekce se v několika posledních letech pořádají jako mezinárodní Kolokvia českých, moravských a slovenských bibliografů střídavě v ČR nebo SR. V roce 2000 mělo Kolokvium ještě širší záběr, zúčastnili se ho i bibliografové rakouští a účastníci kolokvia navštívili Rakouskou národní knihovnu ve Vídni a novou krajskou knihovnu v St. Poltenu. Vše na podnět Jaromíra Kubíčka.

Sekce pro bibliografii SDRUK pod jeho odborným vedením připravuje rozsáhlý ediční titul, jímž je *Soupis novin a časopisů vydávaných v ČR v letech 1890–1945*, který postupně vychází v několika řadách. Ačkoliv v každé ze zúčastněných krajských knihoven se této činnosti věnuje bibliograf, bez dohledu odborného redaktora, jímž je od samého vzniku tohoto projektu Jaromír Kubíček, by práce nenapředovala a nevycházely by téměř každoročně další svazky. Jaromír Kubíček navrhl další projekt, který se začal – opět pod jeho vedením – realizovat, a to *Slovník českých knihovníků*.

Jubilant – předseda Sdružení knihoven, člen Ústřední knihovnické rady, ředitel Moravské zemské knihovny v Brně, bibliograf, člen mnoha dalších odborných orgánů a komisí, svým neutuchajícím pracovním a životním elánem, smělými plány a nápady a jejich realizací, svým přátelstvím a férovostí vůči kolegům, je vzorem pro mnohé.

Do dalších let mu přejeme plné zdraví, neutuchající pracovní a životní elán, další smělé plány a nápady a také jejich realizaci!

K. C., J. K.

JAROMÍR KUBÍČEK A MUZEJNÍ A VLASTIVĚDNÁ SPOLEČNOST V BRNĚ

Jaromír Kubíček je nejen ředitelem a uznávaným bibliografem, ale po desetiletí je četnými aktivitami také spjat s dalšími oblastmi kulturního dění na Moravě. Platí to zejména o jeho dlouholeté spolupráci s Muzejní a vlastivědnou společností v Brně (dále jen MVS). Ta je po Matici moravské a někdejší Vlasteneckém spolku muzejním v Olomouci třetím nejstarším českým zájmovým sdružením na úseku domácí vlastivědy, jejímž nelehkým posláním je, obrazně řečeno, vytvářet a upevňovat vztah obyvatel k „rodné hroudě“. Přímý předchůdce společnosti, Muzejní spolek v Brně, byl založen již v r. 1888 a pod pozměněným názvem (od 1979) existuje a hlavně nepřetržitě pracuje podnes. Na vymezeném poli působí úspěšně po tak dlouhou dobu především zásluhou lidí, jako je jubilant, nezištně obětujících svůj volný čas ve prospěch zmiňované organizace, jejímž dodnes vysoce oceňovaným počinem bylo např. vydávání ediční řady Vlastivědy moravské.

Je to již dávno, co se J. Kubíček stal členem MVS (1965) a svými podněty začal přispívat k činnosti tohoto největšího vlastivědného sdružení na Moravě (dnes kolem 1400 členů). Od r. 1972 se stal členem jejího výboru a nakonec i jedním z funkcionářů (místopředsedou), kteří více než jiní zodpovídali za její běžný chod. A že svou práci dělal spolu s dalšími více než dobře, dokládá trvalá existence spolku, který musel tu jednou překonávat ataky a nevěli mocných, tu zase složité ekonomické podmínky. Přes stále narůstající vytižení ve vlastním zaměstnání je fascinující, kolik si J. Kubíček dokázal najít prostoru ve prospěch odborných aktivit spolku. Tak od r. 1964 pravidelně zveřejňoval na stránkách Vlastivědného věstníku moravského, který MVS po desetiletí vydává, pravidelný přehled moravik. Když v r. 1972 rozhodl výbor vytvořit novou ediční řadu nazvanou Bibliografie a pra-

meny k vývoji Moravy, stal se jejím odpovědným redaktorem právě jubilant. Více než padesát titulů, které v řadě dosud vyšly, je svědectvím nejen o jeho organizační zdatnosti, ale také o nemalé pracovitosti. (Sám vzpomínám na četné schůze výboru, kdy Jaromír ještě před začátkem zasedání vytáhl ze svého pověstného kufříku štůsek bibliografických lístků a pilně na nich cosi zapisoval nebo opravoval, aniž by zároveň přestal věnovat pozornost programu jednání.) A když se počátkem 90. let minulého století výbor MVS rozhodl vydávat novou řadu Vlastivědy moravské – Země a lid, kdo jiný než J. Kubíček se stal vedoucím redaktorem tak náročného projektu. *Pravěké dějiny Moravy* V. Podborského, *Středověká Morava* J. Války nebo *Dějiny hudby na Moravě* autorů J. Sehnala a J. Vysloužila jsou tituly reprezentující nejen MVS, ale moravskou historickou vědu vůbec. I za to patří Jaromíru Kubíčkovi nemalé uznání. Ale dodejme, že to byly také jiné záležitosti, kterými jmenovaný přispíval k činnosti MVS, ať už mám na mysli záležitosti interní, jako řadu různých jednání při získávání finančních prostředků nebo grantů na publikační činnost, nebo externí. Z těch mohu zmínit jen okrajově jeho dávnou práci referenta pro exkurze nebo nověji přednášky při konferencích Vlastivědných kroužků, jichž je MVS po desetiletí pravidelným organizátorem. Společnost mu rovněž vděčí za detailní zpracování ediční činnosti za roky 1888–1987 (viz sborník *Rodná země*, 1988) a za samostatnou bibliografii *Vlastivědného věstníku moravského za léta 1946–1988*.

Inu toho, co spojovalo a spojuje Jaromíra Kubíčka s Muzejní a vlastivědnou společností, bylo a je požehnaně. A tak když před nedávnem zemřel dlouholetý předseda MVS prof. Vladimír Nekuda, byl jeho nástupcem zvolen 4. dubna 2006 právě Jaromír Kubíček. Vzhledem k jeho ostatnímu pracovnímu vytižení nebylo asi pro něj jednoduché volbu přijmout, ale pro MVS i moravskou vlastivědu to bylo rozhodnutí prospěšné. Doufejme, že tomu tak bude co nejdéle.

ZDENĚK FIŠER

ČTENÁŘ informuje

Časopis Čtenář najdete na pultech knihkupectví ACADEMIA
• Václavské náměstí 34, PRAHA 1 • Národní třída 7, PRAHA 1
• náměstí Svobody 13, BRNO

Stav domácích webových stránek veřejných knihoven na konci roku 2007

Již podesáté jsem v prosinci trávil večery a víkendy prohlížením webových stránek českých a moravských knihoven, abych mohl seznámit čtenáře tohoto měsíčníku s jejich stavem. Zatímco v roce 1998, kdy jsem podobný průzkum uskutečnil poprvé, mi stačilo věnovat se této činnosti jen poslední dva dny v roce a prohlédnout stránky 56 knihoven, poslední roky jsem začínal 1. prosince. V roce 2005 jsem si stanovil denní dávku 20 prohlédnutých webových stránek, předloni již 25 a loni ji zvýšil dokonce na 30, abych znal výsledky ještě než začne nový rok. Po Štědrém večeru jsem musel zvýšit tempo, protože jsem nacházel další a další nové weby. Nakonec jsem celou akci dokončil 5. ledna 2008, poté co jsem do tabulky vepsal 1084. adresu. Oproti roku 2006, kdy jsem prostudoval 683 webů, se seznam nerozšířil o 401, ale o dalších 428, protože 27 webů z roku 2006 bylo nefunkčních. Ty jsem pochopitelně do konečné tabulky neuvedl stejně jako weby, na nichž byla pouze adresa knihovny a její otvírací doba, případně ceník (v několika případech k zařazení nestačil ani knihovní řád, protože stránky neinformovaly ani o knihovním fondu, ani o akcích knihovny). Toto výběrové kritérium jsem stanovil již v roce 1998, abych k bohatším stránkám motivoval ty knihovny, které se chtěly objevit v tabulce.

Aby v únorovém čísle Čtenáře, které tradičně otiskovalo výsledky mého průzkumu, zbylo místo i na další texty, loni poprvé tento článek nedoprovázela celá tabulka, ale jen její výběr obsahující hodnocení nových a nově objevených knihovních webů. V roce 2007 byl však tak velký nárůst knihovních webů, že se letošní papírová verze Čtenáře musí obejít i bez dílčí tabulky. Nicméně celou tabulku si můžete prostudovat v elektronické verzi časopisu (<http://ctenar.svkkl.cz>).

Důvody, proč v roce 2007 přibýlo tolik nových knihovních webů, jsou zřejmé. Je to díky šabloně pro malé knihovny¹, pomocí níž realizovalo své webové stránky takřka 200 kniho-

ven, a díky aplikaci www stránky z balíku knihovnických a bibliografických služeb nazvaného **Biblioset**², kterou využilo téměř 40 knihoven. Zásluhu na zvětšení tabulky má však i regionální knihovní systém **REKS**³. Ten umožnil, aby více než 180 knihoven v regionech Havlíčkův Brod, Jihlava, Jindřichův Hradec, Opava, Pelhřimov, Litoměřice, Sokolov, Tábor, Teplice, Třebíč, Uherské Hradiště a Kroměříž vystavilo svůj on-line katalog na internetu.

Adresy webových stránek

Mnohé knihovny, které pro tvorbu svých stránek využily šablonu nebo aplikaci Bibliosetu, o sobě stále dávají vědět i na webech svých zřizovatelů. Díky tomu má 81 knihoven v tabulce dvě adresy a čtyři knihovny dokonce tři adresy. To byl v roce 2007 případ albrechtické knihovny, o níž se zájemci mohli dosud dozvědět na webu obce a na webu *Beskydy.cz* a nyní nově i na webu vytvořeném pomocí jednoho ze sedmi vzorů Bibliosetu. Loni knihovnici ze Staré Paky místo aby zaktualizovali údaje o otvírací době v knihovně na dvou verzích webu obce (ty se bohužel liší rozdílným údajem o provozu v pondělí!), vytvořili své stránky pomocí šablony pro malé knihovny. (Od června už ani tyto stránky bohužel neaktualizovali.)

Pokud knihovny uvádějí informace na dvou či třech webech, měly by se snažit, aby na nich neuváděly odlišné údaje. Ten, kdo navštíví oba weby babických knihovníků, bude zmaten, když najde v jednom případě seznam 13 odebíraných periodik a v druhém seznam o 4 časopisy bohatší. Na stránkách města Pacova, které existují ve dvou verzích, ho zase překvapí, že jednou se vedoucí knihovny jmenuje Vlachová, podruhé Jiříčná.

Jednu webovou stránku má 907 knihoven, takže se v tabulce z r. 2007 najdou údaje o webech 995 českých a moravských veřejných knihoven. Z větších knihoven, které se teprve v roce 2007 objevily na internetu, jmenujme za mnohé alespoň knihovnu v Hranicích u Aše,

Jiříkové a Terezině. Z větších míst v tabulce stále chybí adresy webů např. Dalovic, Jesenice u Prahy, Krupky či Nových Hradů, protože uváděné množství knihovnických údajů je z mého pohledu nedostatečné. Tyto weby však zachycuje v současné době nejobsáhlejší seznam na internetu⁴. Z něho se daly na konci roku 2007 převzít údaje o 713 místních a městských knihovnách, takže ani v tomto případě se o úplnosti nedalo hovořit. Přesto by knihovny měly informovat tvůrce onoho seznamu o změnách a nových webech, protože se seznam pravidelně aktualizuje.

Druhý sloupeček opět slouží pro odlišení různých knihoven, které mohou působit v jednom městě (Brno, Ostrava apod.). *KK* je zkratka pro krajskou knihovnu a *RK* pro regionální. Zkratka *MěK* označuje městské knihovny, *MK* místní a *SK* střediskové knihovny. I v r. 2007 pokračoval trend, kdy přibýlo více místních knihoven než městských. Nyní už na jeden nový web městské knihovny připadlo 8 nových webů místních knihoven. Protože si v roce 2007 vytvořila vlastní weby dětská oddělení v Kuřimi a Uherském Hradišti, zavedl jsem pro ně zkratku *DO*.

Bez znalosti údajů ze třetího sloupce bychom jen těžko stránky mnohých knihoven na internetu našli. Platí to i o stránkách knihoven, které jsem v tabulce uváděl již dříve, protože se během roku desetina adres změnila. Nejčastěji je případ, kdy jsou stránky na webu obce či města a kdy se informace o knihovně přestěhovaly v rámci struktury webu na jiné místo. Naštěstí ve většině případů byla struktura přehledná nebo byl na hlavní stránce vyhledávač a najít správnou adresu nebylo těžké. Během roku se však změnil i adresy knihoven, které měly vlastní webový server. Například mostecká knihovna přešla z domény *okmo* na doménu *knihovnamost* a starou doménu nabídla na prodej. Kostomlatská knihovna přestala využívat službu *Web zdarma* a zaplatila si vlastní doménu. Weby těchto knihoven jsem musel najít přes vyhledávač Google na rozdíl od stránek knihoven v Bohumíně, Lanškrouně, Mníšku pod Brdy či Novém Jičíně, kde si knihovníci zajistili automatické přesměrování ze starých stránek na nové.

Třetí sloupeček rovněž prozrazuje, jakou cestou se ubíraly knihovny, které dosud webové stránky na internetu neměly. Vlastní doménu si koupila

ašská, osecká nebo vrchlabská knihovna, zatímco knihovna v Brandýse nad Orlicí začala uvádět informace na webu města, tvrdomická a vědomická na webu obce. Ty, které mají název obce v doméně *knihovna.info*, využily Biblioset. Ty, které mají adresu podle schématu *www.knihovnaXXX.wz.cz* nebo *www.knihovnaXXX.webz.cz*, daly přednost šabloně pro malou knihovnu.

Obsah a design

Čtvrtý sloupeček ukazuje, jaká byla úroveň stránek v roce 2007. Průměrné stránky dostaly 3 body, nadprůměrné 4 body a ty nejlepší 5 bodů. Naopak knihovny se dvěma nebo dokonce s jedním bodem mají co dohánět. Bylo jich téměř 50 procent a bohužel i mnoho těch, co použilo šablonu pro malé knihovny a Biblioset.

Zkvalitnění stránek lze docílit změnou vzhledu stránek, přidáním dalších nabídek či zkvalitněním jejich obsahu. Pro knihovny, které užívají šablonu nebo Biblioset, platí třetí možnost. Šablona i Biblioset totiž mají jak nápaditý vzhled, tak i dostatečný počet nabídek. Nízký počet bodů se dal ve většině případů připsat na vrub nevyplnění nebo nedostatečnému vyplnění nabídek *O knihovně*, *Služby*, *Akce* či *Odказы* v případě šablony, v případě Bibliosetu nabídek *O knihovně*, *Aktuality*, *Služby* a *Ceník*.

Téměř 50 knihoven změnilo design. Jednodušší to měly knihovny, které využívají web města nebo obce jako např. Kojetín, Napajedla, Rychnov či Štětí, protože tam se o nový vzhled zasloužil obecní nebo městský webmaster. Své stránky „oblékly do nových šatů“ však i knihovny, které je vystavují na svém serveru jako Děčín, Frýdek-Místek, Kostelec nad Orlicí, Karlovy Vary (městská knihovna), Liberec, Litovel, Locket, Náchod, Nové Sedlo, Nový Jičín, Pardubice, Rajhrad, Roztoky, Rožnov p. Radhoštěm, Ústí nad Orlicí, Valašské Meziříčí, Velký Osek, Zábřeh či Žďár nad Sázavou.

Řada knihoven sice zůstala u starého designu, ale mnohdy přidala nové nabídky. Častá byla rubrika pro uložení fotografií z úspěšných akcí. Černilovští knihovníci ji nazvali *Fotodokumentace*, knihovníci ze Zastávky u Brna *Fotogalerií*. Knihovníci z Jevíčka uspořádali pozvánky na uskutečněné akce do jednotlivých složek podle let a rubrice dali název *Archiv akcí* knihovny. Obdobně postupovali i opavští

knihovníci a zavedli novou nabídku *Archiv webu*.

Abyste návštěvníci hned na hlavní stránce dozvěděli o nových knihách, několik knihoven zavedlo loni nabídku *Knižní novinky* (Kutná Hora), *Nové knihy* (Šumperk) a *Čtete a doporučujeme* (Vyškov). Prachatičtí knihovníci dali na hlavní stránku *Čtenářskou ligu*, aby motivovali dětské čtenáře. Těm věnovali českořebovští rozsáhlou nabídku nazvanou *Pro děti* se sedmi podnabídkami (jednou z nich je podnabídka *Bezpečný internet*, kterou vystavili na hlavní stránce i sedlčanští knihovníci). Podobně postupovali knihovníci z Chomutova, z Nového Sedla a Žďáru nad Sázavou (nabídka *Dětský webík*, resp. *Webík pro děti a Dětský portál*).

Některé nové nabídky mají dost nezvyklý název. Na stránkách jindřichohradecké knihovny se objevila nabídka nazvaná *Zavřeno* a až po kliknutí na ni si přečteme, kdy je v knihovně otevřeno. Knihovníci ze Zábřehu zavedli nabídku *Nemožné na počkání* a v ní umístili humorné historky. Neoriginálnější názvy rubrik zvolili turnovští knihovníci (*Jak něco najít*, *Kdo vás obslouží* apod.). Knihovníci z Valašské Bystřice vytvořili rubriku *Nejčastěji kladené dotazy (FAQ)*. Na rozdíl od podobné rubriky, kterou znám z dřívějšíka např. ze stránek přerovských knihovníků, tu ale kupodivu chybějí odpovědi. Praktickou rubriku pro knihovníky jsem našel na webu třebečské knihovny. Pod názvem *Granty 2007* se ukrývaly inspirativní anotace projektů, které knihovna loni podala. Novináři ocení rubriku ostravské vědecké knihovny jednoznačně nazvanou *Pro novináře*, sponzoři chodovské knihovny budou mít radost z nové rubriky pojmenované *Poděkování sponzorům*.

K tomu, aby web knihovny působil co nejpraktičtěji, stačí někdy drobnost. Prostějovští knihovníci již dříve umístili na hlavní stránky předpověď počasí na nejbližší dva dny. V roce 2007 k ní přidali obrázek páru třešní, na nichž je ukazován přesný čas. Na rozdíl od dřívějšího webu znojenské knihovny, kde byl údaj přebíráán z počítače, takže se hodiny mohly o pár minut zpožďovat nebo předcházet, na správnost časového údaje na stránkách prostějovské knihovny se lze zcela spolehnout.

Radost mi dělají ty weby knihoven, které nabývají podoby informačního „periodika“. Slou-

ží k tomu redakční systémy či systémy pro správu obsahu webových prezentací. Patří mezi ně systém *phpRS*, o němž jsem se zmiňoval již před třemi roky. Od r. 2007 jej mohou používat také knihovníci ze Straškova a Uherského Ostrohu na webu obce a knihovníci z Třanovic na knihovním webu. Loni zmiňovaný systém *Joomla* lze pozorovat na webu obce Pustá Polom, města Štětí a knihovny ve Vratimově. Nově se objevily redakční systémy *WordPress* (užívá děčínská a ivančická knihovna) a *MWS* (k dispozici je záhorovickým knihovníkům na webu obce). Se systémem pro správu obsahu webových prezentací *e107* se lze seznámit na webu Heldovy městské knihovny v Třebechovicích pod Orebem.

Aktuálnost

Pomocí redakčních systémů lze snadno obsah stránek aktualizovat: přidávat informace o nových akcích, nových knihách ve fondu či změnách v otvírací době. Pokud takové údaje pocházely z prosince 2007, do sloupce aktuálnost jsem vepsal pět bodů. Za úpravu knihovních stránek v listopadu jsem dával čtyři body, a pokud se nějaká změna udála alespoň během prvních deseti měsíců loňského roku, hodnotil jsem aktuálnost stránek třemi body. Bohužel řada stránek se vůbec nezměnila od prosince 2006 (2 body), prosince 2005 (1 bod) či prosince 2004 (žádný bod). V roce 2007 bylo aktualizováno jen 78 procent všech knihovních webů, což pro ně není příliš lichotivá vizitka. Ještě nepříjemnější bylo zjištění, že 7 procent webů bylo naposledy upraveno před lednem roku 2005. Některé údaje o knihovnách však nebyly změněny dokonce od r. 2003 (informace na webu obce Kostelec na Hané a města Miroslavi) a neslavnou prioritu drží stále stránky nymburské knihovny (doména *members.tri pod.com*), kde se dočtete o akcích, které knihovna „chystá na říjen 1999“. V Úštěku aktualizovali v roce 2007 stránky knihovny aspoň tak, že odstranili větu „nejstarší čtenářka oslaví v letošním roce své 89. narozeniny“, která tam byla vystavena od roku 2004.

Aktuálnost stránek se snadno zjišťovala u knihoven, které užívají šablonu webu pro malé knihovny, protože tam se patrně vygenerováá datum poslední úpravy. Na stránkách

knihoven, kde sice nebylo uvedeno datum poslední aktualizace, ale kde se upozorňovalo na změněnou vánoční otvírací dobu, jsem dával maximum pět bodů. Takový počet bodů dostaly i knihovní stránky, které byly vánočně vyzdobeny. Opět se na nich objevily klinkající zvonečky (Frýdek-Místek, Jičín, Ostrava, Tasovice), trpytící se vánoční stromček (Plesná, Vratislavice n. Nisou), děda Mráz vytahující dárky z pytle (Lovčice), kvetoucí kaktus (Sokolov), spící hlodavec se santaklausovskou čepicí (Ostrov) či sněhulák hrozící holí (Bulhary). Vánoční báseň jsem si mohl přečíst na stránkách knihovny v Berouně, Rakovníku a Rokytнице nad Jizerou. Řada knihoven vystavila novoročenky. Originální fotografii měla pražská knihovna (záběr na knihovní regály s knižními zarážkami tvořenými písmenem P a F) a knihovna v Mníšku pod Brdy (fotografie rozevřených knih ve tvaru vánočního stromčku). Knihovnici z Litomyšle a Vsetína se oblékli do maškarního a nechali se tak zvěčnit na fotografii, kterou doplnili písmeny PF. Podobně postupovali knihovníci z Valašského Meziříčí, ale zůstali v civilním oblečení. Je škoda, že novoročenky mají jepičí život, ačkoliv se mnohdy jedná o umělecká díla. Proto mne potěšilo, že jevíčská knihovna je začala na webu archivovat.

Protože na mnoha knihovních stránkách stále chybí nabídka *Akce* nebo *Aktuality* a najdou se na nich jen dlouhodobě platné údaje (adresa, výčet služeb knihovny, případně výpůjční řád, ceník a historie), porovnával jsem je s verzemi, jak je uložil americký Webarchiv⁵. Pečlivě jsem zjišťoval, v kterém roce na nich byla změněna otvírací doba, číslo telefonu nebo jméno knihovníka, abych jim v kritériu „Aktuálnost“ neuškodil. Bohužel všechny stránky se ve Webarchive nenajdou. U stránek revnických knihovníků jsem měl dilema, zda jim dát za aktuálnost 3 body nebo 5 bodů. Přálí na nich krásné léto a příjemnou dovolenou a nemohl jsem vyloučit, že si v prosinci tak pospíší.

Kontaktní údaje

Nejsnáze získávají body knihovní stránky v šestém sloupečku. Pokud na stránkách najdu adresu knihovny včetně PSČ a e-mailové adresy, připisuji 4 body, 5 bodů pak za popis cesty do knihovny nebo plánek okolí knihovny. V roce

2007 si polepšili např. cvikovští, humpolečtí, choceňští, jeseníčtí nebo kapličtí knihovníci, protože stránky doplnili mapkou. Maximum bodů jsem dal i knihovníkům ze Stržetic. Na jejich stránkách se sice mapka nenajde, ale místo ní dvě fotografie doplněné šipkami, aby návštěvník knihovny věděl, kudy se k nim vchází. Některé stránky knihoven obsahovaly ještě další užitečné údaje: žďárská knihovna udala GPS souřadnice pro snazší parkování, jihlavská a vratislavská ICQ číslo. Městská knihovna A. Marka v Turnově šla ve využívání těchto moderních komunikačních prostředků ještě dál. Číslo ICQ uvádí u devíti svých pracovníků a navíc u těchto osob i ikonku Skype! Je zarážející, že na 52 webech se nenajde ani jeden adresní údaj. Toto opomenutí je nepochopitelné především u knihoven, které využívají šablonu pro malé knihovny. Mají pro tento účel vytvořenou nabídku *Kontakt*.

Informace o historii knihovny a údaje o jejím fondu

Podobně jako v dřívějších letech jsem podle míry vylíčení historie knihovny přiděloval v sedmém sloupci 0 až 4 body, v případě historických fotografií a podrobné historie pak 5 bodů. U tohoto kritéria mne potěšilo několik malých knihoven (Silůvky, Troubsko, Viničné Šumice), protože si se sepsáním historie dalo práci a prošlo zápisy ve starých kronikách. Zloničtí knihovníci sestavili přehled knihovníků od roku 1848 a rakovničtí knihovníci zavedli rubriku *Víte, že*, do níž umístili medailonky dvou místních knihovníků. Na stránkách tasovické knihovny najdeme fotografie tří bývalých knihovníků a jednoho současného. Hustopečtí, kroměřížští a velešínští knihovníci doplnili historické údaje až do roku 2007.

Kupodivu 38 procent knihoven má v osmém sloupečku za údaje o fondu méně než tři body. Přitom k přidělení tohoto počtu bodů stačí uvést na stránkách knihovny seznam odebíraných časopisů nebo přehled novinek, aby čtenáře do knihovny nelákaly jen akce, ale i nabídka knihovního fondu. Postupně přibývají knihovny, které seznamy zpestřují vyobrazením knižních obálek (v roce 2007 např. Vratislavice nad Nisou) nebo anotacemi (Sopotnice). To, že již lze legálně stáhnout obrázek obálky z webu

internetových knihkupectví, se dozvíme např. na webu opavské knihovny⁶.

Maximum bodů v osmém sloupečku dostaly jen ty knihovny, které mají na webu vystaven elektronický katalog. V roce 2007 se mezi ně zařadilo dalších více než 200 biblioték. Převahu mají stále produkty táboreské firmy LANius, její stejnojmenný systém zavedly v roce 2007 čtyři knihovny (Březová nad Svitavou, Frýdlant nad Ostravicí, Tanvald a Valtice) a *Clavius* nově dokonce 34 knihoven (z větších Vrchlabí, Tachov, Aš, Uničov). Navíc 31 knihoven přešlo v roce 2007 na *Clavius* z *LANia*, jedna knihovna (Ústí nad Labem) z *T Series* a jedna knihovna (Dvůr Králové) z vlastního systému. Osm knihoven (Hanušovice, Lysá, Mimoň, Rýmařov, Slavičín, Úpice, Vizovice a Zábřeh) začalo od loňska provozovat on-line katalog v systému *KP win*. Knihovny využívající systém *REKS* tvořily zbytek, protože *Advanced Rapid Library* a *Aleph* tentokrát vyšly na prázdnou.

Elektronické katalogy systémů *LANius* a *Clavius* umožňují zjistit velikost knihovního fondu a tento údaj se najde v devátém sloupečku. V případě systému *REKS* se jednalo často o velmi malý počet svazků (klenovický katalog na webu Tábora se třemi svazky a huštěnovický katalog na webu Uherského Hradiště s pouhými dvěma svazky jsem raději ani do tabulky nezařadil) do 1000 knihovních jednotek a údaje u nich jsem zaokrouhloval na desítky u katalogů do 100 záznamů a na stovky u katalogů do 1000 záznamů. Je škoda, že ostatní knihovní systémy velikost katalogů negenerují. Určitě by se pak pořadí největších katalogů (Mahenova knihovna před ostravskou městskou a labskoústeckou) výrazně změnilo.

On-line služby, jazykové mutace a zajímavé odkazy

Počet bodů v desátém sloupečku je odstupňován podle šíře nabídky online služeb, tedy služeb, které si čtenář může na internetu provést sám a okamžitě, aniž by musel kvůli nim navštívit knihovnu. Patří mezi ně rezervace a prodlužování dokumentů, možnost napsání vzkazů, objednávka zaslání zpráv z knihovny (tzv. infomail), objednávka rešerší apod. V roce 2007 se rozšířil počet knihoven poskytujících *infomail* (Havlíčkův Brod, Ivančice, Louny)

a vystavujících anketní otázky (Frýdek-Místek, Lipník n. Bečvou, Lovosice). Návštěvní knihu zavedla knihovna v Jeseníku a Vlašimi a je příjemné, že možnost psát vzkazy do knihovny takovým způsobem umožňuje i šablona webu pro malé knihovny. Pokud chcete knihovně navrhnout zakoupení nějaké publikace, lze to snadno provést pomocí formuláře nově z webu knihoven v Hradci Králové, Karviné, Litoměřic a Loun. Tachovská a labskoústecká knihovna rozšířila řady knihoven umožňujících svým čtenářům objednat si publikace prostřednictvím MVS. Moderní RSS kanály zavedla náchodská, trutnovská a žďárská knihovna, díky nim se člověk dozví, co je nového na webu, aniž by se na něj musel pravidelně dívat. Ještě dál došla olomoucká vědecká knihovna, když pomocí oborových RSS kanálů poskytuje informace o nových knihách z určitého oboru ze svého katalogu.

Ti, kteří navštěvují stránky českých a moravských knihoven a neumějí česky, ocení, jsou-li stránky v dalších jazykových mutacích. Počet bodů v předposledním sloupci proto odpovídá počtu jazykových verzí. Přeložit knihovní stránky z češtiny do cizího jazyka, zejména jsou-li hodně rozsáhlé, je dost náročné, a proto se údaje v tomto sloupečku oproti roku 2006 příliš nezměnily. Do angličtiny byly loni přeloženy stránky františkolázeňské, jičinské a sokolovské knihovny, do polštiny stránky jablunkovské, ostravské vědecké a třinecké knihovny. V němčině konečně můžeme číst stránky františkolázeňské a pražské knihovny, zatímco na stránkách plzeňské vědecké knihovny je do tohoto světového jazyka přeložena stále jen nabídka Německé a Rakouské knihovny. Zdá se, že o stránky havlíčskobrodské knihovny mají zájem Mongolové, takže v r. 2007 se na nich objevila verze v mongolštině. Slovenskou verzi stránek – snad jako jediná česká knihovna – plánuje turnovská knihovna. Proto již v r. 2007 přichystala příslušnou ikonku.

Je sice pravdou, že užitečné webové adresy si může najít každý, kdo umí pracovat s vyhledávači, ale přesto mnohý ocení upozornění na ně, jsou-li na stránkách knihoven. To si byl vědom i tvůrce šablony webu pro malé knihovny a slovem *odkazy* označil jednu její nabídku. Nabídka s odkazy přibyla od r. 2007 také na

webech hronovských, chlumeckých, chodovských, kobylských, kralupských a trutnovských knihovníků. Jiné knihovny (Lanškroun, Nivnice) tuto nabídku měly již z dřívějška, ale podstatně ji rozšířily. Prachatičtí knihovníci nabídku s odkazy pro lepší přehlednost strukturovali a pražští knihovníci ji doplnili podnabídkou odkazy pro seniory. K berounským a petrovickým knihovníkům, kteří odkaz na web akce *Celé Česko čte dětem* umístili na své stránky již v roce 2006, se přidali knihovníci z Doubravy, Moravských Budějovic a Vsetína. Vzrostl počet knihoven, u nichž se odkaz na *Jednotnou informační bránu* (Ostrov, Uherské Hradiště, Vyškov) a na *Ptejte se knihovny* (Cheb) najde hned na hlavní stránce. Bohužel se zmnožil i počet knihovních webů, na nichž chybí odkaz do jejich online katalogu. Tento nedostatek by měly odstranit také mnohé knihovny, které provozují elektronický katalog v systému *REKS*, ale neumožňují do něho vstup ze stránek obce. Právě kvalita a počet odkazů je vyjádřena počtem bodů v posledním sloupečku.

Další rok?

Své články pravidelně končím větou o tom, jak se těším na konec příštího roku a na no-

vinky, které při hodnocení naleznu na knihovních webech. Tentokrát však opak je pravdou. Pokud poroste počet knihoven využívajících šablonu webu pro malé knihovny nebo aplikaci Bibliowebu (a tento počet se určitě podstatně zvýší, protože v tabulce je zatím necelých 200 knihoven z 360, které si šablonu objednaly do konce roku 2007, a necelých 40 knihoven z takřka 250, které si zaregistrovaly aplikaci Biblosetu), mohla by vzniknout tabulka s údaji o webech až 1500 knihoven. Všechny prohlédnout a zhodnotit během 31 dní bude nad sílu jednoho člověka. Jestliže se za rok přesto objeví článek, bude sledovat nové trendy jen na základě rozboru zhruba dvouset nejlepších webů. Dojde-li k tomu opravdu, záleží na ohlasu od vás, čtenářů, na tento článek.

ALEŠ BROŽEK > brozek@svkul.cz

POZNÁMKY:

- 1 <http://www.knihovnahk.cz/ODDELENI/KNIOVNHAM/sablona.htm>
- 2 <http://www.bibloset.cz/?menu=6>
- 3 <http://www.lanius.cz/REKSinfo.htm>
- 4 <http://www.knihovny.net/>
- 5 <http://www.archive.org/web/web.php>
- 6 http://www.okpb.cz/webit2/kpb_index.php?set=default~cze~false~0&doc=0049_24_09_2007_KPB_knizni_obalka

Založení Univerzitní knihovny v Praze v roce 1777

3.

Když se stal v roce 1780 kustodem knihovny Karel Rafael Ungar (1780–1807), podařilo se mu získat z konsistoře též zabavené nekato-lické knihy, které se dříve pálily. Zasloužil se též o získání knihovny Václava Vřesovce z Vřesovic, odevzdání knihovny Jana Františka Löva z Erlsfeldu, které knihovně již dříve odkázal. Z Ungarova popudu vydalo zemské gubernium koncem prosince 1781 nařízení (pro neplnění opakovaně publikované v prosinci 1782) pražským tiskařům odevzdávat jeden exemplář vytištěných knih tzv. povinný výtisk (první v rakouské monarchii) univerzitní knihovně. Za Ungarova působení v knihovně vzrostl

knížní fond o 50 000 svazků. V roce 1782 bylo v knihovně uloženo na 100 000 knih. Od roku 1807 byla povinnost odevzdávat povinný výtisk do knihovny rozšířena i na knihy tištěné v celých Čechách, též na noviny a časopisy a od roku 1811 i na mapy. Od konce 18. století tak byla knihovna systematicky doplňována nejen dary a nákupy ze státních příspěvků, dotací a z úroků nadačního kapitálu, ale i povinným výtiskem.

V čele nově ustavené pražské univerzitní knihovny stál ředitel. Prvním ředitelem byl v roce 1777 jmenován hrabě František Josef Kinský. Když však v důsledku válečných udá-

lostí požádal v červenci 1778 o zproštění funkce ředitele knihovny, stal se ředitelem pražské univerzitní knihovny František Xaver Věžník, později vedoucí Studijní komise u českého gubernia. Po zrušení studijní komise 1. ledna 1784 a přenesení části její kompetence přímo na gubernium (oddělení publicum) převzal kustod univerzitní knihovny Karel Rafael Ungar podstatnou část ředitelské agendy. Bylo to především vedení knihovny a odborná problematika i nákup knih, o němž Ungar rozhodoval samostatně. Po smrti druhého kustoda Bartolottiho se pravomoc prvního kustoda ještě rozšířila a v roce 1802 bylo místo druhého kustoda zrušeno a část jeho agendy přenesena na prvního písaře – skriptora a zbývajících přířazených k nově zřízené funkci bibliothecarius – knihovníka, který byl vedoucím knihovny. Byl podřízen českému guberniu, které však nezasahovalo do vedení a odborných problémů knihovny. Tlumočilo jen celorakouská nařízení a pokyny pro knihovny. Ve finančních otázkách byla však knihovna zcela podřízena příslušným státním úřadům. Označení ředitel knihovny jako nejvyšší funkce bylo znovu zavedeno v roce 1911. Zároveň byly stanoveny i další nové služební hodnosti, a to vrchní knihovník, knihovník 1. třídy, knihovník 2. třídy místo starých služebních označení univerzitní knihovnické – bibliotékař, kustod, skriptor, amanuensis.

V sedmdesátých letech 18. století se v rakouské monarchii projevovaly snahy nejen budovat knihovny u univerzit potřebné pro výuku, ale i tendence maximálně je využít pro potřeby ekonomiky a hospodářského života. Aby mohly knihovny plnit tyto požadavky, náležitě sloužit a být plně využity, musely být dobře odborně zpracovány a vedeny. Proto byla vydána jednotná instrukce pro práci univerzitních knihoven v monarchii. Jako vzor posloužila instrukce vydaná 3. dubna 1778 opatrem v Broumově pro nově zřízenou knihovnu ve Lvově. Její platnost pro všechny univerzitní knihovny v monarchii byla oznámena dvorským dekretem 30. dubna 1778. Vydaná instrukce dávala základní směrnici pro práci knihoven, upravovala jejich poslání, vzájemný vztah čtenářů a zaměstnanců i vnitřní záležitosti. Zároveň kodifikovala postavení knihovny jako státní instituce, spravované státním apa-

rátem a vydržované ze státních prostředků, přístupné každému, kdo toužil po vzdělání. Kromě těchto obecných pokynů dávala i specifické závazné návody pro zpracovávání knih.

Prvním úkolem knihovny mělo být vypracování základního katalogu (Grundkatalog), který se měl psát na lístky ze zadní strany prázdné. Na jeden lístek se měly uvádět údaje vždy jen jedné knihy – titul, jméno autora, místo a rok vydání a formát. Když byl vypracován tento katalog, měla se otevřít čítárna a knihovna mohla sloužit čtenářům. Bylo dovoleno půjčovat knihy i mimo budovu, ale jen univerzitním profesorům, a to na 8 dní. Pokud nebyl o knihu zájem, mohla se lhůta prodloužit.

Jakmile byl vypracován základní katalog, měl se základní lístek rozepsat do abecedního katalogu podle autorů a u jednotlivých autorů se mělo ponechat místo pro další tituly, čímž by vznikl zároveň přírůstkový katalog (Accessionskatalog). Doporučovalo se rozepsat i články autora publikované v různých sbornících.

Další pomůckou pro využívání knižního fondu se měl stát systematický katalog, do něhož se zapisovaly všechny knihy, které měly být srovnány podle systematického rozdělení věd bez ohledu na formát nebo první písmeno. Zároveň se povolovalo i abecední řazení. Předností tohoto zpracování bylo zvýraznění vědního roztržení a urychlení vyhledávání knih.

Jako nejnáročnější měl být vyhotoven věcný katalog, který by knihy řadil podle obsahu. Směrnice upozorňovala, že je to práce velmi obtížná a že zpracovávání věcného katalogu trvá několik let.

Podle skladby fondů a svých potřeb mohly knihovny vypracovávat i jiné typy katalogů, jako například chronologický podle roků vydání, náboženský podle řeči, v níž byla kniha vydána, topografický podle místa vydání knihy, typografický podle tisku apod.

Vypracování katalogů bylo zpočátku úkolem kustoda, v pražské univerzitní knihovně dvou kustodů. Ale postupem doby, nárůstem knižního fondu i rozšířením správních povinností kustoda knihovny, byl touto prací pověřován i skriptor, později několik skriptorů.

Vydaná směrnice na dlouhou dobu udala základní směr práce knihoven, avšak její postupná realizace trvala léta.

LUDMILA KUBÁTOVÁ

Moderní švédská literatura na českém knižním trhu po roce 1990 (výběr)

2.

2. Selma Lagerlöfová a její pomyslné dědictví

Podobně jako dílo Strindbergovo, i tvorba Selmy Lagerlöfové (1852–1940) zůstává nadále předmětem živého zájmu světové čtenářské a odborné veřejnosti. I Selma Lagerlöfová byla totiž osobností plnou plodných rozporů, o čemž vypovídá všudypřítomnost paradoxu v jejím psaní. Ač jí nelze připsat takovou míru tvůrčí všestrannosti, jakou se vyznačoval Strindberg, byla to ona, kdo obdržel Nobelovu cenu za literaturu (1909). Na rozdíl od Strindberga se totiž, ač podivínka, těšila značné důvěře veřejnosti už za svého života. Nebylo tomu tak však odjakživa: její knižní debut, román *Gösta Berling* (1891, č. naposledy 1986), s nímž je její stylistická virtuozita spojována patrně nejčastěji, byl nejprve přijat se značnými rozpaky. Kritika mu vyčítala právě to, pro co se čtenáři všech myslitelných kategorií později tak nadchli: jeho syntetickou, jakoby „nečistou“ formu.

Lagerlöfová totiž v *Göstovi Berlingovi* – a podobně i ve většině své další tvorby – nerespektuje „oficiální“ hranice mezi realitou a fabulací, empirií a metafyzikou, světem a zázrakem. Všechno je pro ni součástí jednoho nevyzpytatelného stvoření. Její – často silně lokálně podbarvené – vyprávění umně balancuje mezi realistickou prózou a lidovou báchorkou. Z toho titulu ji literární historikové někdy označují za představitelku tzv. novoromantismu. Lagerlöfová svět až na výjimky neprozkoumává, nýbrž nad ním žasne. Zároveň se však nevyhýbá společensky závažným tématům, spíše naopak, jen je většinou podává formou velmi nespoutanou, neřkuli barokní. O její popularitě mezi českými čtenáři vypovídá četnost překladů a reedici, za všechny jmenujme například ještě romány *Liljecronův domov* (1911, č. naposledy 2000) nebo *Löwensköldův prsten* (1925, č. naposledy 1991).

Skutečně celosvětové renomé však Lagerlöfově nezajistil *Gösta Berling*. Její vůbec nepřekladanější a nejčtenější titul je trochu jiného ražení, i když má s výše uvedenými romány mnoho společného. Je to literárněhistorický unikát: *Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem* (1906–1907, č. naposledy 1967, ve zkrácené verzi 2005) vznikla na objednávku švédského školství jako učebnice vlastivědy, brzy se z ní ale stala jedna z nejoblíbenějších dětských knížek. Lagerlöfová totiž švédský mstopis zpracovala do podoby bajky o zlobivém klukovi, který je za trest proměněn ve skřítku a procestuje pak na husím hřbetě celou zemi. *Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem* se tak stala první skutečně mezinárodně proslulou švédskou knihou pro děti.

Po čase se podobného, dokonce ještě většího, globálního úspěchu dočkali další švédští autoři dětské literatury, kteří z kvalitní beletrie pro děti a mládež postupně učinili jeden z vůbec nejvýraznějších emblémů švédské kultury. Tak jako Strindberg, i Lagerlöfová tedy stála u zrodu přinejmenším dvou paralelních proudů literární tradice. Označme si je pomocně jako tradici „magických příběhů pro dospělé“ a tradici „magických příběhů pro děti“.

2.1 Magické příběhy pro dospělé

Tento přetrvávající trend úzce souvisí s bohatou slovesnou tradicí švédského venkova, kde se – dodávka hluboce zakořeněné – křesťanství, ať už se jedná o většinové luteránství či o některé z mnoha charismatických vyznání, dosud mísí s pradávnými pohanskými zvyky a pověrami. Autoři, kteří rozvíjejí tuto linii švédské prózy, tedy bez výjimky pocházejí z odlehklých provinčních lokalit, které byly mnohdy ještě v době jejich dětství a mládí zcela odříznuty od dynamicky se vyvíjející městské civilizace. Výraznou úlohu zde proto – stejně jako v románech Lagerlöfově – často hraje místní dialekt, pověsti a zvyklosti.

Přednostně jmenujme již zmiňovaného Görana Tunströma (1937–2000), hlavního představitele

tzv. švédského magického realismu. Jako básník debutoval Tunström už na konci 50. let a jako romanopisec jen o pár let později, u širokého publikum méně definitivně prorazil až nepřekonaným imaginativním románem *Vánoční oratorium* (1983, č. 1990). Vyprávění se odehrává částečně ve Värmlandu, domovském kraji Selmy Lagerlöfové, kde Tunström vyrůstal, a částečně na Novém Zélandě. Už toto enormní geografické rozpětí – jedná se snad o největší možnou vzdálenost v rámci obydlené Země – napovídá mnohé: Tunströmovo nejslavnější dílo je skutečně románem ne-li kosmického, tedy alespoň univerzálního záběru. Líčí spleť příběhů několika generací venkovské rodiny, v jejíž historii hraje osudovou úlohu umění, přesněji řečeno především hudba, konkrétně *Vánoční oratorium* Johanna Sebastiana Bacha. Zároveň jím prostupují pohnuté dějiny celé 1. poloviny 20. století. Svět je zde představen jako zázračné místo, kde vše souvisí se vším. *Vánoční oratorium* je jedinou z celkem několika desítek Tunströmových knih, která byla převedena do češtiny.

O něco větší pozornosti se u nás právem dostává Tunströmovo vrstevníkovy, fenomenálnímu vypravěči Torgnymu Lindgrenovi (1938). Lindgren pochází ze spoře osídleného subpolárního severu, což v jeho způsobu myšlení a psaní zanechalo hluboké stopy. Jeho domovská oblast Västerbotten byla po dlouhou dobu výspou rigidního charismatického křesťanství, jeho četnými romány a povídkami proto mohutně rezonuje Bible, zejména Starý Zákon. Svěrázná a příznačně málomluvná postava Seveřanů, o nichž s oblibou vypráví, svým poněkud prapodivným chováním připomínají spíše středověké svaté bláznovy než zemité venkovany. Bizarní až nadpřirozené jevy jsou v jejich životech na denním pořádku. Lindgrenův humor a stylizační umění však dokáže proměnit i tu zdánlivě nejodtažitější historku v laskavě absurdní podobnoství o lidském údělu, čehož už si dnes díky značnému počtu překladů mohou cenit čtenáři leckde na světě. U nás v posledních dvou desetiletích vyšly tři z Lindgrenových románů: *David a Bat-šeba* (1984, č. 1992), *Čmeláci med* (1995, č. 1999) a *Přerušný příběh* (2002, č. 2005). Na rok 2008 se připravuje český výběr z Lindgrenovy pestré povídkové tvorby.

Třetím u nás uvedeným spisovatelem písicím v duchu této tradice je o generaci mladší

Mikael Niemi (1959). Přestože jeho bibliografie čítá již desítku položek, zůstává Niemi *de facto* – alespoň prozatím – autorem jediné knihy. Román *Popmusic z Vittuly* (2000, č. 2003) se stal ve Švédsku okamžitě bestsellerem a rychle se prodal do mnoha dalších zemí. Odehrává se ve světě zcela zapomenutém exotickém mikrokosmu severošvédské provincie Tornedalen, odkud Niemi pochází. Autor do této nostalgické autobiografie zapracoval prvky tornedalštiny, která je jedním z oficiálních minoritních jazyků Švédska (jedná se o směs švédštiny a finštiny), a tematizoval v ní mnohá další kulturní specifika svého kraje: například laponský šamanský kult či pietistickou sektu laestadiánů. Vytvořil tak magický a burleskní příběh o tom, jak v 60. letech 20. století vypadalo dětství na nejzazší periférii Evropy, a o tom, s jakým nepochopením se zde kdysi setkala kultura rock&rollu.

2.2 Magické příběhy pro děti

Od dospívajícímu čtenáři silně nakloněné *Popmusic z Vittuly* už je velmi blízko k jedné ze stěžejních oblastí švédského kulturního exportu: k literatuře určené dětem a mládeži. Ta se ve Švédsku v průběhu 20. století natolik rozrostla, že by i reprezentativní výběr z jejího zastoupení u nás vydal na samostatný článek. V posledních dvou desetiletích se totiž na českém knižním trhu objevilo značné množství různorodých titulů, od obrázkových knih pro nejmenší po romány pro náctileté, od jmen tak neznámých jako Ulf Palmfelt po jména tak slavná jako Per Olov Enquist. Zmiňme zde proto jen tři nejvýraznější z těch autorských osobností, jejichž příběhy pro děti můžeme s klidným svědomím označit za magické.

Pro starší děti a dospívající čtenáře píše vtvárnice, básnířka a prozaička Inger Edelfeldtová (1956). Ve své tvorbě se nechává ovlivňovat klasiky literatury *fantasy*, především L. Carrollem a J. J. R. Tolkienem, jehož díla také ilustruje. Stopy tohoto žánru jsou dobře patrné i v dosud jediné její do češtiny přeložené knize pro mládež, románu *Stíny v zrcadle* (2003, č. 2005). Ten vypráví o dívce, která z fádní středoškolské reality utíká do tajemného světa za zrcadlem.

Švédsky písící Finka Tove Janssonová (1914 až 2001) byla rovněž univerzální umělkyní:

malovala, kreslila, psala povídky i písňové texty. Ze všeho nejvíc ji však proslavila série poetických vyprávění pro děti o skřítcích mumi-nech, která si sama ilustrovala: *Bláznivé léto* (1954, č. 1994), *Kometa* (1946 a 1968, č. 1995), *Čarovná zima* (1957, č. 1996), *Čarodějův klo-bouk* (1948, č. 1996), *Neviditelné dítě a jiné příběhy* (1962, č. 1997) a další.

Největším fenoménem všech dob na poli švédské dětské literatury patrně už navždy zůstane Astrid Lindgrenová (1907–2002). Čeští čtenáři ji už téměř půl století znají především jako autorku nostalgického vyprávění *Děti z Bullerbynu* (1947 a 1949, č. naposledy 2004) a příběhů ztřeštěné *Pipi Dlouhé punčochy* (1945–1948, č. naposledy 2005). Teprve po

roce 1990 u nás však mohly poprvé vyjít dvě její patrně nejhlubší a nejjímavější knihy: *Bratři lví srdce* (1963, č. 1992) a *Mio, můj Mio* (1954, č. 1996). Obě líčí zázračný příběh, který se přihodí obyčejnému dítěti, a každá z nich alegorickou formou učí své malé čtenáře porozumět jedné životní záhadě: *Bratři lví srdce* vyprávějí o smrti blízké osoby a vyrovnávání se s ní, *Mio, můj Mio* pojednává o hledání rodičovské lásky. Obě jsou konečně i hmatatelným důkazem toho, že Astrid Lindgrenová pronikavostí svého intelektu předčila kdejakého autora prózy pro dospělé a mnohostranností svého literárního talentu podryla autoritu jakékoliv klasifikace.

ANEŽKA KUZMIČOVÁ

ZE ZAHRANIČÍ

Průvodní a spojovací text zpracovala JARMILA BURGETOVÁ

JAK JSME CESTOVALI PO FRANCII

aneb Aktuální seznámení s francouzskými knihovnami, archivy a kulturními institucemi

Frankofonní klub SKIP (FK SKIP) se může pochlubit řadou úspěchů ve spolupráci se Spolkem knihovníků Francie (ABF), v navazování osobních kontaktů s francouzskými knihovníky a organizování vzájemných návštěv. Po první studijní cestě devíti členů SKIP po francouzských knihovnách v roce 2002 následoval úspěšný týdenní pobyt Francouzů v čele s předsedou ABF v Česku v roce 2004, kdy navštívili knihovny v Praze, v Liberci, v Brně, Vyškově a Jindřichově Hradci.

V září 2006 jsme spoluorganizovali a v Praze přijali třidvacetičlennou skupinu knihovníků z francouzské Pikardie. Tato návštěva se po všech stránkách vydařila, což vedlo na francouzské straně k připravené „odvetné“ akci, tentokrát v podobě velkoryse naplánované společné (ABF Pikardie a FK SKIP) studijní cesty po knihovnách a pamětihodnostech oblastí ležících na sever a západ od Paříže.

Deset členů Frankofonního klubu SKIP se dne 3. června 2007 vydalo na cestu, kterou strávili s kolegy z francouzských knihoven různých typů a která pro většinu z nich trvala pět dní. Jarmila Burgetová a Anna Machová pak ve Francii setrvaly ještě další čtyři dny na navazujícím výročním kongresu ABF v Nantes.

ZAČALI JSME V AMIENSU

Již přivítání na pařížském letišti Roissy-Charles de Gaulle bylo velmi srdečné a v přátelském duchu pak probíhal celý zájezd. Autobus minul Paříž a naše cesta směřovala do Amiensu, hlavního města Pikardie. Program byl zahájen velmi příjemně, společným obědem v zahradní restauraci na břehu řeky Sommy.

Naše skupina

Foto: Hana Hendrychová

Odborný program začal návštěvou rozsáhlé výstavy komiksu (Festival de la bande-dessinée), který je jako výtvarně literární žánr v západních zemích velmi oblíbený a rozhodně není určen jen dětem. Celá akce probíhala na několika místech ve městě, v rozsáhlých prostorách Univerzitní knihovny a byla spojena s řadou dalších aktivit (autogramiádami, prodejem publikací, besedami s výtvarníky, filmovými projekcemi) a očividně se těšila velkému zájmu veřejnosti.

Rychlým krokem jsme procházeli historickým jádrem města a u jednotlivých monumentů jsme naslouchali výkladu průvodce. Město Amiens své jméno odvozuje od Ambianů, kmene Belgů. Stalo se křesťanským již ve 4. století (zásluhou svatého Martina, který se tu údajně rozdělil o svůj plášť). Ve středověku se zde rozvíjelo soukenictví a obchod. Za vlády krále Ludvíka XIV. se tady vyráběl slavný velur. Válečné události první světové války na Sommě zničily většinu starého města.

Historickému centru dominuje 112 metrů vysoká věž gotické katedrály Notre-Dame s bohatou sochařskou výzdobou portálu i interiéru. Úzké uličky, kanály, zajímavě obnovené fasády historických domů nás okouzly neopakovatelnou atmosférou místa. Čtvrť Saint-Leu se dokonce honosí názvem malé Benátky severu. Fotoaparáty jsme se pokoušeli zachytit i další nevšední místa tzv. hortillonages, což jsou zvláštní „plovoucí“ zahrady a políčka na rozloze asi 300 ha, vznikající už od středověku vysoušením, zpevňováním a kultivací okolního bažinatého terénu, sevřeného řekami Somme a Avre. Spojení mezi květinovými ostrůvky je možné jen po vodě, jízda po kanálech na člunech je vyhledávanou místní atrakcí.

Druhý den začal prohlídkou Městské knihovny–mediatéky v Amiensu. Je umístěna v rekonstruovaném objektu bývalého kláštera. Rozsáhlé prostory umožňují skladovat velké množství dokumentů, je zde výborně vybavené oddělení pro děti, volný výběr dokumentů s půjčovnou pro dospělé, přednáškový sál, volný výběr audiovizuálních dokumentů, tedy vlastní mediatéka. Opět fotoaparáty zachycovaly bohatství v podobě CD, DVD, audio a videokazet a také grafických listů, které lze absenčně půjčovat. Absolvovali jsme podrobný výklad ve studovně starých tisků, kde jsme se mohli zbližka potěšit vybranými ukázkami z fondu knihovny a obdivovat originální výzdobu a vazby. Knihovna disponuje dalšími pracovišti, vybavenými

nejmodernějšími reprografickými a komunikačními technologiemi. Součástí prohlídky knihovny byla návštěva výstavy „Pikardie v dokumentech“.

Mediatéka v Amiens

Foto: Hana Hendrychová

Kdo by v dětství nečetl knihy a neznal příběhů hrdinů Julese Verna, který strávil v tomto městě dlouhých 34 let? Navštívili jsme dům s věží v ulici Charles Dubois 2, kde známý spisovatel žil v období let 1882–1900 a kde je soustředěna rozsáhlá verneovská expozice. Cestou jsme míjeli i pamětní desku připomínající místo, kde Jules Verne zemřel 24. března 1905. Nedaleko odtud se nachází stavebně zajímavá budova městského Cirkusu, který Jules Verne otevřel roku 1889, se skvělou akustikou a pestrou kulturní nabídkou.

HANA HENDRYCHOVÁ

CESTA POKRAČOVALA NÁVŠTĚVOU MONUMENTÁLNÍHO MEMORIÁLU, ZBUDOVANÉHO NA PAMÁTKU VYLODĚNÍ SPOJENECKÝCH ARMÁD V ČERVNU 1944 V CAËN A POTÉ PROHLÍDKOU ZAJÍMAVÉHO VĚDECKÉHO ÚSTAVU IMEC (INSTITUT MÉMOIRES DE L'ÉDITION CONTEMPORAINE) V BÝVALÉM KLÁŠTEŘE V ARDENNE.

INSTITUT MÉMOIRES DE L'ÉDITION CONTEMPORAINE (IMEC)

IMEC je dnes známá zkratka v nakladatelské, literární a knihovnické oblasti. Představuje Ústav paměti nebo jinak řečeno Archiv současných francouzských nakladatelů. Ústav vznikl v roce 1988 z iniciativy badatelů a odborníků na vydavatelském poli. Shromažďuje, ochraňuje a zhodnocuje nejen fondy archivů významných francouzských nakladatelství, ale také literární dokumenty a studie věnované různým „aktérům“ písemnictví, životu knihy a tvorby 20. století. Sídlí v renovovaných budovách bývalého kláštera v Ardenne nedaleko města Caën. Ústav je financován ministerstvem

IMEC společné foto s Alainem Massuardem

kultury a komunikací a Regionální radou Basse-Normandie.

Ústav se vedle knihovnických a archivních činností zabývá rovněž badatelskou činností a může se vykázat i rozsáhlou činností publikační. Vydává soupisy svých fondů. První z nich „Répertoire des collections 2005“ prezentoval více než 350 fondů, které zabírají přes 17 kilometrů archiválií a tisků. „Répertoire des collections 2006“ podává zevrubné informace o autorech (s biografickými údaji a fotografiemi), jejichž díla jsou archivována, dále o nakladatelstvích, jejichž archivy IMEC převzal, a také o titulech archivovaných časopisů, o archivech institucí a spolků. IMEC vydává vlastní odborný časopis „La Lettre“ (Písemnictví). A to jsem uvedla jen zlomek publikační, resp. ediční činnosti IMEC. Ústav pořádá rovněž výstavy, setkání s autory a s nakladateli. Nikde v zahraničí jsem nepoznala obdobnou instituci s tak mimořádnou činností.

Návštěva celého areálu ústavu, hlavně jeho impozantní knihovny, instalované do prostoru bývalého klášterního kostela, nás velice zaujala. Těšila nás také proto, že nás prováděl vždy usměvavý pan Alain Massuard, jeden z vedoucích pracovníků IMECu, bývalý ředitel mediátéky pražského Francouzského institutu. Po dobu svého působení v Praze v letech 2002–2006 byl členem SKIP a velkým podporovatelem aktivit Frankofonního klubu SKIP.

JARMILA BURGETOVÁ

NAŠE CESTA Z ARDENNE SMĚŘOVALA K MONT-SAINT-MICHEL A DRUHÝ DEN PO NÁVŠTĚVĚ TĚTO ZAJÍMAVÉ „HORY SV. MICHAELA“ VEDLA DO BLÍZKÉHO MĚSTEČKA AVRANCHES.

MONT-SAINT-MICHEL A SCRIPTORIUM V AVRANCHES

Starobylé město Avranches, které se nachází kousek od hranic Normandie s Bretání, má podle

legendy historické spojení s Mont-Saint-Michel (horou sv. Michaela), považovanou spolu s Paříží za nejnavštěvovanější místo Francie. Výrazná krajinná dominanta původně skály, později ostrova uprostřed mořské zátoky, byla známá již Keltům. Roku 708 se sv. Aubertovi, biskupu v Avranches, zjevil archanděl Michael a přikázal mu, aby na ostrově, nazývaném od římských dob Hrobová hora, postavil kapli. V roce 966 daroval kapli Richard I., vévoda z Normandie, benediktinům, kteří zde založili opatství a poutní místo, jedno z center vzdělanosti západní Evropy. Od 11. století byla hora využívána i pro vojenské účely jako pevnost. V průběhu 11.–16. století byl rozšiřován opatský chrám, klášterní budovy i opevnění. Francouzský král Filip II. dal v letech 1211–1228 po požáru postavit gotickou část kláštera, nazývanou La Merveille (Zázrak).

V její západní části bylo nad skladštěm rozsáhlé scriptorium, kde mniši opisovali rukopisy. Opatství bylo zrušeno až v době Velké francouzské revoluce a stalo se na čas vězením. Za císaře Napoleona byl změněn název na Ostrov svobody. Na nátlak kulturní veřejnosti byla hora roku 1874 prohlášena za národní památku a poté restaurována. Při příležitosti oslav milénia v roce 1966 bylo opatství symbolicky navráćeno benediktinům. A od roku 1979 náleží mezi světové památky pod ochranou UNESCO.

Díky našim francouzským kolegům jsme byli ubytováni v blízkosti Mont-Saint-Michel a hned po večeri jsme spěchali po dva kilometry dlouhém umělém náspu, který od roku 1879 spojuje přílivový ostrov s pevninou, abychom zhlédli památné místo ve večerním slavnostním osvětlení. Také ráno jsme při prohlídce měli štěstí, protože jsme byli téměř prvními návštěvníky ostrova. Náš pečlivý průvodce při prohlídce opatství byl jistě velmi vzdělaný, ale jeho výslovnost nám dělala problémy při pochopení obsahu jeho výkladu. Naštěstí se nám někteří francouzští kolegové svěřili s podobným pocitem. Při našem odjezdu byl již na parkovišti bezpočet autobusů a úzké uličky byly zaplaveny turisty z celého světa.

Naše cesta vedla do dvacet kilometrů vzdáleného Avranches, kde jsme si měli prohlédnout nové muzeum písma a knihy, zvané *Scriptorial*, otevřené v červnu roku 2006. Novostavba na Place d'Estouteville byla citlivě vkomponována do zachovaných zbytků městského opevnění. Do tohoto muzea byla mj. uložena slavná sbírka rukopisů pochá-

zejících z Mont-Saint-Michel a roku 1791 depopovaných v počtu cca 200 svazků do Avranches.

Velice nás zaujala moderní koncepce muzea, přibližující originální rukopisy nejrůznějšími multimediálními způsoby. Expozice je přitažlivá zvláště pro dětské návštěvníky, které provází figurka malého čertíka zvaného Titivillus. Didaktické postupy jsou úspěšně využity formou různých her a testů. Při prohlídce nám vykládal průvodce, ale dostali jsme také sluchátka, abychom si stačili zároveň prohlížet vitríny. Asi v polovině prohlídky jsme si mohli odpočinout v promítacím sále při naučných filmech.

Na závěr jsme vstoupili do velké prodejny suvenýrů a publikací. Můžeme doporučit přehlednou studii Jean-Luc Leservoisiera *Les manuscrits du Mont-Saint-Michel*, vydanou v roce 2006 v Editions Quest-France. Návštěvní hodiny muzea jsou odlišeny podle roční doby, nejdelší doba otevření je v červenci a srpnu, každý den od 10 do 19 hodin. Pak se zkracuje, např. od října do dubna je otevřeno jen do 17 hod. s polední přestávkou. V lednu je zavřeno. Pro zajímavost uvádíme výši plného vstupného – 7 EURO. Závěrem malý povzdech: podobnou cestou by se jistě také rádi vydali pracovníci Knihovny Národního muzea při přípravě nové expozice Muzea knihy ve Žďaru nad Sázavou.

HELGA TURKOVÁ

VIDĚLI JSME TEDY MONT-SAINT-MICHEL A NÁVŠTÍVILI MUZEUM RUKOPISŮ „SCRIPTORIAL“ V AVRANCHES. PO KRÁTKÉM ZASTAVENÍ V POBŘEŽNÍM MĚSTĚ SAINT-MALO NÁS ČEKALO KRÁSNÉ HISTORICKÉ I MODERNÍ MĚSTO RENNES.

KULTURNÍ A VZDĚLÁVACÍ PROJEKT „LES CHAMPS LIBRES“ V RENNES

Snad nejmodernějším zárazkem techniky a rozvoje otevřeného přístupu ke vzdělání, kultuře a k informacím na naší cestě byla bezpochyby ma-

Foto: Naděžda Čížková

jestátní budova „Les Champs Libres“ (doslovně přeloženo Svobodná pole) v Rennes. Toto multifunkční kulturní a vzdělávací centrum Bretaně sdružuje regionální informační centrum, regionální knihovnu, regionální muzeum a vzdělávací centrum všech vědních oborů pro nejširší veřejnost. Základní budova, která slouží především jako muzeum a prezentuje historii celého kraje, uvnitř obsahuje dva vestavěné objekty – válcovitý tubus prostoru určeného vědám a na špičku postavenou prosklenou pyramidu knihovny. Návštěva „Les Champs Libres“ patřila rozhodně k největším knihovnickým zážitkům celé studijní cesty.

Knihovna plní funkci regionální knihovny, začleněné do společenství knihoven Národní knihovny Francie. Jejím úkolem je shromažďovat, zpracovávat, chránit a zpřístupňovat veškerou vydavatelskou produkci a literární dědictví regionu. Má právo povinného výtisku. Kromě toho působí též jako metropolitní veřejná knihovna pro Rennes. Ve spolupráci s ostatními bretaňskými knihovnami vytváří souborný katalog literatury nacházející se v regionu.

Kulturní a vzdělávací centrum v Rennes

Foto: Naděžda Čížková

Je otevřena všem příchozím. Pokud si návštěvník nechce půjčovat nic absenčně, nepotřebuje ani čtenářský průkaz a prezenční služby může využívat zdarma. Otevřeno je všechny dny v týdnu, včetně sobot a nedělí, odpoledne do 19. hodiny, ve středu do 21. hodiny.

Informační centrum, umístěné v srdci celé budovy, přímo proti hlavnímu vchodu, je organizačně součástí knihovny. Pro návštěvníka je zdrojem aktuálních, regionálních i všeobecných informací z celé společnosti, z denního života, z politiky, kultury i ekonomiky. Najdeme zde aktuální noviny a časopisy včetně regionálních, všeobecnou příruční knihovnu, počítače s přístupem k internetu i pro vlastní práci s elektronickými médii. Informační centrum je přístupné pro návštěvníky od 8 let a je otevřené všechny dny v týdnu od rána do večera.

Vlastní budova knihovny nabízí v přízemí ve vstupní hale centrální registraci a informace. Rovněž se zde vracejí všechny absenční výpůjčky – a čtenář tak činí sám prostřednictvím jednoduchých boxů. Ostatně vracet dokumenty je možné, i když je knihovna zavřená. V přízemí hlavní budovy komplexu před vchodem do knihovny tomuto účelu slouží karusel na vrácení dokumentů.

Z centrální registrační a informační haly je vstup přímo do oddělení pro děti a mládež do 13 let. Toto oddělení se dělí na dvě části, v přízemí najdeme především beletrii, poezii, lepopřehledy, komiksy, ilustrované časopisy, hry, písničky apod. V mezaninu, přístupném schodištěm přímo v oddělení, dokumenty naučné, jak tištěné, tak i elektronické, které přinášejí odpovědi na „všechny“ otázky. Je zde soustředěn i fond hudebních nahrávek pro děti a mládež. (Děti do 13 let si mohou absenčně půj-

čovat pouze v tomto oddělení). Zde se též pořádají autorská čtení, besedy a setkání se zajímavými osobnostmi atp. Ostatní podlaží jsou přístupná výtahy a centrálním schodištěm z chodby, která navazuje na vstupní prostory knihovny.

Druhé podlaží nabízí „všechnu hudbu a vše o hudbě“. Ve fondech najdeme nahrávky mnoha hudebních žánrů na všech typech dosud používaných nosičů, hudebniny, naučné publikace o hudbě, slovníky, monografie o významných osobnostech světové i domácí hudby atd. Dokumenty je možno si půjčit absenčně, pro prezenční výpůjčky je přímo v oddělení několik poslechových míst a boxů k přehrávání filmů na všech druzích nosičů. Součástí vybavení je také koncertní křídlo, v oddělení se pořádají i koncerty a hudební pořady, besedy a semináře.

Třetí patro je věnováno vědě a technice. Oddělení nabízí 22 000 knihovních jednotek určených

laikům i specialistům opět na všech druzích nosičů. Ve čtvrtém poschodí je soustředěna jazykovědná literatura a beletrie z mnoha zemí světa v originálech i překladech. Za zmínku stojí soubor 6000 komiksů. Výukové jazykové příručky a slovníky jsou bohatě doplněny multimédií. Páté patro je věnováno umění a společenským vědám. Kromě tištěných dokumentů je zde soustředěna sbírka 4200 filmů na DVD, které je možno promítat též přímo v oddělení v projekčním sále pro desítku návštěvníků. Nejvyšší, šesté patro, věnované regionálnímu fondu a odkazům významných osobností Bretaně, poskytuje pouze prezenční služby. Najdeme zde referenční příručky o starých tiscích – 3000 svazků, kolem 8500 svazků regionálního dokumentačního fondu a více než 350 000 výtisků starých knih, katalogů, povinného výtisku, starých novin a časopisů.

V poschodí je i Muzeum knižní kultury a Henriho Pollého, významného regionálního spisovatele a sběratele, který odkázal knihovně svou sbírku čítající na 30 000 svazků a předmětů vztahujících se k literatuře. Expozice představuje rekonstrukci místností Pollého domu z 20. let minulého století, je velmi vtipná a nápaditá.

Ve všech odděleních knihovny jsou návštěvníkům k dispozici elektronické katalogy, počítače s přístupem na internet, k přehrávání CD-ROM a DVD, v oddělení regionálních fondů též skener, čtečky mikrofilmů a mikrofilmů. Registrovaný čtenář si může najednou půjčit absenčně až 6 dokumentů, z toho 2 netištěné. Domů se půjčují všechny druhy dokumentů ze všech oddělení (tedy i CD-ROM, DVD, videokazety, gramofonové desky atd.), vyjma regionálního. Evidenci výpůjček provádí čtenář opět sám přímo v oddělení, kde si materiály našel. K registraci výpůjček slouží boxy vybavené monitorem, čtečkou čtenářských průkazů, snímačem elektronických kódů v knihách a malou tiskárnou, která čtenáři vytiskne seznam vypůjčených titulů. V každém patře se čtenářům věnuje knihovník, který poskytuje informace a pomoc při vyhledávání dokumentů.

„Les Champs Libres“ zaujala nejen aplikací nejmodernější techniky přímo v knihovně (samoobsluha při registraci výpůjček a vrácení dokumentů, karusel, který dokumenty rovnou třídí do kontejnerů podle oddělení, kam patří), ale i spoustou počítačů a technických pomůcek využitých při prezentaci a vysvětlování vědeckých poznatků. Na

celém projektu je úžasná především komplexnost pojetí zpřístupnění informací a kultury, v oddělení věd zejména orientace na mládež a pomoc školám při výchově nové generace. Celý areál vychází vstříc uživateli i svou otvírací dobou, svým bohatým kulturním programem, doplňujícím aktuálně základní expozice.

NADEŽDA ČÍŽKOVÁ

V RENNES NAŠE STUDIJNÍ CESTA KONČILA. PO PROHLÍDCE „LES CHAMPS LIBRES“ ODVEZL AUTOBUS ÚČASTNÍKY S FRANCOUZSKÝM DOPROVODEM NA LETIŠTĚ CHARLES DE GAULLE V PAŘÍŽI. TY, KTERÉ SE ZÚČASTNILI KONGRESU ABF, DOPRAVIL AUTOBUS DO NANTES, KDE SE KONGRES KONAL.

MĚSTO NANTES

Kongres Spolku francouzských knihovníků (Association des bibliothécaires français – ABF) – v pořadí již padesátý třetí – proběhl ve dnech 8.–11. června 2007 v hlavním městě regionu Loire-Atlantique v Nantes.

Také zde bylo mnoho příležitostí k obdivu zachovalých historických památek.

Mottem kongresu a základním tématem jednání byla tentokrát „veřejnost, obecnost“ (*les publics*). To už není ale úkolem tohoto článku. Zprávu z kongresu si lze přečíst buď v Bulletinu SKIP¹ anebo na

webu SKIP². Přehledku francouzských knihoven chci jen doplnit sdělením, že také v rámci kongresu jsme měli možnost navštívit další, v tomto případě zcela novou zajímavou knihovnu.

V pondělí 11. června 2007 se tedy účastníci kongresu ABF rozešli na návštěvy knihoven v Nantes anebo se rozjeli na některý ze tří nabídnutých zájezdů na zajímavá místa regionu Loire-Atlantique. Ti, co zůstali v Nantes, byli nejprve přijati v Muzeu Julia Verna³ a poté navštívili jednu ze sedmi knihoven města Nantes – *Médiathèque Floresca Guépin*⁴. Její krásná nová budova byla připravena k inauguraci. K té došlo 22. června 2007. Návštěva této zcela nové, právě dokončované mediatéky v naopak ještě nedokončené čtvrti na okraji města Nantes byla zajímavá a v mnoha směrech inspirativní.

JARMILA BURGETOVÁ

POZNÁMKY:

- http://skip.nkp.cz/Bulletin/Bull07_317.htm#ti
- http://skip.nkp.cz/KeStazeni/MezSpo/CZ/CZ_BurgetovaNantes.doc
- Jules Verne se narodil v roce 1828 v Nantes <http://www.nantes.fr/culture/musees/musee-jules-verne.html>
- Médiathèque Floresca Guépin <http://www.bm.nantes.fr/Portail/Site/Typo3.asp?lang=FR&id=2>

DO ČÍSLA přispěli

● Ing. Aleš Brožek – Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem ● PhDr. Jarmila Burgetová – SKIP, Praha ● PhDr. Jaroslav Císar – Vydavatelství Grand Princ v Praze ● Mgr. Naděžda Čížková – Knihovna Jana Drdy Příbram ● PhDr. Zdeněk Fišer – Moravské zemské muzeum ● PhDr. Miroslava Hejnová – Národní knihovna ČR v Praze ● Mgr. Hana Hendrychová – Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje ● PhDr. Ludmila Kubátová – Národní knihovna ČR v Praze ● Anežka Kuzmíčková ● Mgr. Katarína Pekařová – Univerzitní knihovna v Bratislavě ● Ing. Tomáš Příbýl ● Doc. PhDr. Jiří Sedlák ● William Sherman ● Mgr. Kateřina Slušná – Koutná & Slušná, advokátní kancelář v.o.s. ● PhDr. Helga Turková – Knihovna Národního muzea ● Ing. Danica Zendulková – Centrum vědecko-technických informací SR

Manuscriptorium pro školy aneb Knihovna do škol

Je úžasné listovat *Dalimilovou* či *Kosmovou kronikou*, nahlédnout do „středověkých komiksů“ jakými jsou např. *Velislavova bible* či kronika koncilu pořádaného ke konci středověku v Kostnici, jehož vyvrcholením bylo smutně proslulé upálení Mistra Jana Husa. Nemusíme se však zabývat jen historií a literaturou, můžeme listovat starými herbáři, prohlížet si mapy, architekturu, astronomické a lékařské spisy, písemné hudební památky a mnoho dalších. Toto bohatství uchovávané v trezorech českých i světových knihoven se už na počátku tohoto století dostalo na obrazovky počítačů prostřednictvím digitální knihovny známé pod názvem **Manuscriptorium**.

Ti, kteří Manuscriptorium již delší dobu používají, vědí, že se skládá ze čtyř hlavních stavebnicových prvků:

- otevřeného katalogu historických fondů (zpřístupňuje rukopisy, inkunábule, staré tisky, staré mapy),
- digitální knihovny obrazových kopií vybraných rukopisů a starých tisků,
- elektronické knihovny plných textů,
- virtuálního badatelského prostředí.

Jednou ze zcela nových možností pro výuku představuje **Manuscriptorium pro školy (MŠ)**, které vyrostlo na podhoubí základního Manuscriptoria. Díky dohodě mezi Národní knihovnou ČR a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy se Manuscriptorium od počátku školního roku 2006/2007 volně otevřelo všem typům českých škol, a to od základních až po vysoké. Multilicenci umožňující přístup škol do Manuscriptoria prodala Národní knihovna Ministerstvu školství pouze na jeden školní rok. Bylo tedy pouze na Národní knihovně a učitelích, jak bude tato novinka přijata a nakolik se stane užitečnou. V této souvislosti je třeba si uvědomit, že jeden školní rok je velmi krátká doba na zavedení takové novinky nejen ve známost, ale především do plného užívání.

Navíc základní Manuscriptorium bylo budováno s cílem sloužit odborné veřejnosti, která má zcela jiné požadavky a nároky na jeho užívání. Hned zpočátku jsme si uvědomovali, že bude nutné vstoupit do úzkého kontaktu s pedagogy a přizpůsobit Manuscriptorium podmínkám výuky. Díky jejich pochopení a nadšení jednotlivců z jejich řad jsme vytvořili samostatnou sekci **Školám**, která se postupně stala **samostatným portálem**, alternativní branou vedoucí k celému obsahu Manuscriptoria. Sekce školám má tedy vlastní přístupovou stránku, která svým členěním nabízí pedagogům různé možnosti.

Přístupová stránka k Manuscriptoriu

Najdeme na ní tematicky řazený seznam dokumentů vhodný pro výuku, který průběžně aktualizujeme. Seznam obsahuje **historiografické prameny, texty k dějinám české literatury, rukopisy významné z hlediska dějin kultury a knižní malby a ilustrační iluminace**. K vybraným nejzajímavějším rukopisům a tiskům vznikají přípravy pro výuku, které jsou určeny přímo pedagogům, a které obsahují návodné postupy, jak dané dokumenty konkrétně využít. Tyto přípravy vytvářejí pedagogové a výsledky jejich práce, včetně potřebných doplňkových podkladů, jsou v sekci „Školám“ umístěny k volnému stažení. Mohou být využity přímo nebo posloužit jako volná inspirace. Žáci a studenti se dokonce mohou sami pokusit přečíst v originále některá česká literární díla a zjistit nakolik

jim rozumí. S použitím Manuscriptoria mohou také sami vytvářet různé slohové či seminární práce, aniž by museli chodit do knihovny, protože knihovna přichází přímo k nim.

Sekce Manuscriptorium školám se stala:

- laboratoří pro pedagogy,
- moderním výukovým prostředím,
- zdrojem informací pro studenty.

Na základě postupně získaných zkušeností, dostatečného množství příprav pro výuku a rozšiřování okruhu spolupracovníků začalo narůstat nejen kvantitativní využívání Manuscriptoria, ale i kvalitativní využívání tohoto zdroje při výuce. Díky tomu získaly všechny typy škol možnost volného přístupu do Manuscriptoria i ve školním roce 2007/2008. V současné době je k Manuscriptoriu připojeno již 277 škol z celé republiky.

Ukázka českého rukopisu

Jak se do Manuscriptoria připojit?

Stačí zavítat na stránku <http://www.manuscriptorium.com/> nebo najít stránku přes odkazy na <http://www.nkp.cz/>, zvolit si českou jazykovou verzi a vybrat záložku **Školám**. V této sekci je připraven výběr obzvláště zajímavých dokumentů, které je možné využít v rámci výuky českého jazyka, dějepisu, výtvarné výchovy apod. Jedním kliknutím se otevře ukázkový dokument, který si zájemce vybere a pak jím podle potřeby může listovat, vkládat záložky či zvětšovat detaily.

Aby bylo možné prohlížet velké obrazy více než 2600 rukopisů, tisků či map, je nutné se stát registrovaným uživatelem. Bez registrace jsou totiž dostupné jen menší náhledy a ty zdaleka nepostačují k tomu, aby se daly tyto pa-

mátky detailně prohlédnout. Informace o tom, jak se konkrétní škola může stát registrovaným uživatelem, jsou uvedeny na stránkách <http://skoly.manuscriptorium.com>.

Manuscriptorium pro školy je rozvíjeno na základě spolupráce zejména s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, firmou Aip Beroun, pedagogy ze všech typů škol a dalšími partnery. Informace o projektu MŠS jsme také publikovali v odborných pedagogických časopisech (Učiteléské noviny, Společenskovední předměty, bulletin ASUD). Manuscriptorium školám bylo představeno i na mezinárodní konferenci Inforum 2007: 13. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích. Manuscriptorium lze využít z mnoha různých hledisek. Z celé řady jeho pozitivních stránek stojí za to vyzdvihnout variabilitu a interdisciplinárnost. Využití elektronického prostředí k výuce umožňuje pedagogům držet krok s moderními trendy ve světě, kde obohacování výuky tímto směrem bývá již tradičně velmi kladně hodnoceno. Manuscriptorium není uzavřený a dokončený projekt. Je to projekt, který se neustále rozvíjí, zdokonaluje a rozšiřuje, a to hlavně na základě spolupráce s dalšími zainteresovanými stranami. Vzájemná spolupráce s pedagogy přinesla již řadu nových poznatků a **pokračování v této vzájemné spolupráci zůstává jedním z nejdůležitějších bodů celého projektu.**

Manuscriptorium školám nenabízí jen krásné ukázky dobových textů, jejichž originály jsou ukryty v trezorech, ale stává se užitečným pomocníkem, který rád poslouží v každodenní praxi. Chceme, aby dokument, iluminace či listina ožily. Aby nebyly jen krásnou ukázkou dobového textu. Chceme dopřát žákům badatelské zážitky, chceme, aby si mohli očima „sáhnout“ na *Majestát* nebo *Dalimila*. Domníváme se, že tento záměr didaktického zpřístupnění dokumentů je v souladu se záměry školské reformy a přináší zajímavé aktivity do skladby školních vzdělávacích programů. Žáci se mohou naučit práci s textem, účt k jazyku, mohou se učit opravdu aktivně, mohou nad ukázkami spolupracovat a komunikovat.

Dobrý učitel může s pomocí Manuscriptoria vykouzlit pestrou hodinu češtiny, dějepisu, zeměpisu, výtvarné či hudební výchovy a mnoho jiných.

Projekt Manuscriptorium školám koresponduje s:

- hlavními principy Rámcového vzdělávacího programu,
- principy školské reformy,
- principy multidisciplinárních projektů,
- novými možnostmi virtuálního prostředí,
- novými trendy výuky v českém i evropském prostředí.

Konzultace s učiteli potvrdila, že využívání Manuscriptoria se nemůže odvíjet jen od osobní iniciativy jednotlivých učitelů, kteří mají zá-

jem tento zdroj při svém vyučování využívat. Stejně důležité je prohloubení spolupráce se specializovanými centry a institucemi, které se podílejí na tvorbě výukových plánů a v mnoha případech jsou i jejich garanti. Také je nezbytné, aby odborníci jak z knihoven, tak i ze vzdělávacích institucí vybírali důležité dokumenty, které ilustrují a mapují naši minulost. Přestože je tento portál velmi mladý, věřím, že jeho využívání při výuce má své vážné opodstatnění a přináší nový didaktický prvek do školství.

MIROSLAVA HEJNOVÁ > Národní knihovna ČR

Pohled na projekt Manuscriptorium pro školy z „druhé strany“

Není pochyb o tom, že projekt MSŠ nabízí nebývalé možnosti jak obohatit a zpestřit výuku. Chtěli jsme proto znát i názory pedagogů, kteří o využití tohoto projektu uvažují nebo s ním mají už zkušenosti. Dvě vybrané reakce vám zprostředkováváme níže.

PhDr. Jan KALIVODA, Univerzita Karlova – Filozofická fakulta, Ústav řeckých a latinských studií (vybráno z dopisu zasláního 31. 5. 2007 NK ČR)

...chtěl bych Vám závěrem přednáškového období letního semestru tohoto akademického roku poděkovat za to, že váš portál Manuscriptorium se stal jedinečnou pomůckou pro odbornou práci a výuku v oboru latinská medievistika na našem Ústavu řeckých a latinských studií Filozofické fakulty UK. Přednáším na tomto ústavu mimo jiné každoroční seminář Úvodu do latinské medievistiky a v posledních

dvou letech mi váš portál v kodikologických partiích jeho syblu velmi pomáhá uvést studenty do problematiky primárních zdrojů této disciplíny. Do doby jeho uvedení do plného provozu bylo mým studentům možné jednou za několik let nabídnout návštěvu Oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR, aby se s vybranými rukopisy vaší sbírky seznámili *in situ*, ale nepovažoval jsem za možné žádat vás o tuto pomoc každoročně nebo i jednou za dva roky, jak s ohledem na vytížení tohoto oddělení, tak z ostychu před originály vašich rukopisů.

Nyní se díky portálu Manuscriptorium podmínky mé výuky podstatně změnilly. Jeho sekce Manuscriptorium pro školy nabízí výběr reprezentativních rukopisů českých kulturních dějin, podle názvu známých všem našim studentům; je však pro ně velmi motivující, když je mohou prohlížet folio po foliu zvětšené projektořem obrazovky počítače a seznamovat se tak se základními vlastnostmi středověkého rukopisu jako kulturního fenoménu. Díky časovému rozpětí nabídnutých digitálních kopií je možno s pomocí vašeho portálu během semináře velmi účinně poskytnout i základní úvod do problematiky vývoje knižního středověkého písma na našem území.

PhDr. Milan DUCHÁČEK, Gymnázium Na Pražačce, Praha 3 (vybráno z dopisu zasláního 11. 6. 2007 NK ČR)

Jsem si vědom toho, že digitalizování středověkých písemných památek je věc časově i finančně náročná a zdánlivě nemá jinou než antikvární hodnotu. Proto se jako gymnaziální dějepisář a češtinář i doktorand Katedry historie a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty UK cítím povinen vyjádřit jednoznačnou podporu projektu Manuscriptorium zpřístupňujícího na internetu české manuskripty a prvotisky k využití ve výuce. Tento záměr považuji za důležitý, ba nenahraditelný – a to z několika důvodů:

- Starší literatura včetně středověké se žákům i studentům obvykle jeví jako něco odtažitého a je skutečně obtížné vysvětlit jim nejen okolnosti vzniku textů, ale především jejich odlišnou podobu i funkci ve srovnání s dnešním knižním trhem, nemluvě o elektronickém přenosu dat.
- Dílčí reprodukce titulních stran v učebnicích a čítankových úryvku textů obvykle k názornějšímu dovedení výuky nedostačují. Vzhledem k tomu, že získat méně známé, nejkulí doposud v edicích nevydané texty (navíc v podobě originálu) je pro jednotlivé vyučující obtížné, nelze než záměr Manuscriptoria pro školy uvítat.
- Je jistě přínosnější umožnit studentům detailněji poznat materii několika konkrétních textů, než jim (jak bývalo a bohužel dodnes nezřídka bývá zlovykem některých vyučujících) předat k nastudování telefonní seznam děl a autorů s heslovitými informacemi, jež zpravidla mají nulový vztah ke světu, v němž se studenti pohybují. Výsledkem pak je skrumáž bezobsažných dat.
- Zpřístupněním památek starší literatury elektronickou formou vznikne nepřehledné množství mož-

ností, jak tento materiál využít ve výuce dějepisu, literatury, ale i cizích jazyků (kupř. Klaret), výtvarné výchovy, zeměpisu (Mandevil, cestopisy...), ale v případě traktátové či encyklopedické literatury i v hodinách matematiky či biologie. Tím se otevírá další z cest k tolik proklamované interdisciplinární výuce. Nemluvě o možnosti nahlédnout využití internetu jinak, než jen ke zhlížení filmů a stahování hotových dat či hudby, jak tomu u většiny studentů bývá.

- Vytváření didaktických podkladů na základě zpřístupněných textů a jejich promyšlené zařazení do vzdělávacího procesu pomůže zpestřit výuku jak studentům, tak i vyučujícím. Studentům se navíc nabízí příležitost pochopit, že historický text není třeba pouze přečíst, ale že k jeho pochopení je třeba jej rozluštit a interpretovat, což u čítankových úryvků, nezřídka převedených do současné češtiny, student není schopen vnímat. Dosavadní návrhy prezentace zpřístupněného materiálu, jak je nabízí web Manuscriptoria, myslím zřetelně ukazují variabilitu prostoru, jenž se zde nabízí.
 - Pokud se podaří dát dohromady solidní tvůrčí tým, který bude schopen z nabídnutého materiálu vytvářet didaktické podklady pro konkrétní tematické okruhy či přímo sestavovat nabídky různorodých celků pro projektovou výuku, vznikne tak důležitá báze dat, umožňující mladým lidem pochopit, v čem spočívá význam i cena práce knihovníků, historiků a archivářů, tj. profesí, jejichž práce je laiky (nezřídka samotnými rodiči) často dehonestována.
 - V době, kdy v roli dominantního média opět převažuje obraz, je zcela nezbytné ukázat studentům dobu, kdy byl text sice okrajovým zprostředkovatelem informace, ale zcela zásadním nositelem vzdělanosti a kultury.
 - A na závěr: význam projektu spočívá také v tom, že tyto metody jsou kupříkladu v Německu ve školách běžně využívány, zatímco u nás je ve výuce práce s dobovým dokumentem stále ještě popelkou. Jak již řečeno – dílčí edice textů zkrátka nemohou co do autenticity dostát individuální zkušenosti s dobovým materiálem.
- Z několika mých dílčích glos doufám vyplývá, že každý alespoň trochu tvůrčí učitel musí mít ze záměru projektu Manuscriptorium radost. Proto doufám, že se záměr podaří uskutečnit, jakkoli se jedná o dlouhodobou záležitost. Nic kvalitního však nemůže vzniknout přes noc.

ZÁKONÍK JE TAKÉ KNIHA

PORNOGRAFICKÁ LITERATURA V KNIHOVNÁCH

Přiblížení právní úpravy pornografické literatury v knihovnách považuji za vhodné začít základním omezením týkajícím se zpřístupňování takové literatury veřejnosti a s ohledem na novelu trestního zákona provedenou zák. č. 271/2007 Sb., účinnou od 1. prosince 2007, v některých případech také omezením týkajícím se držení některých druhů pornografické literatury.

Jak jsem již předeslala výše, zpřístupňování takového druhu literatury je omezeno zejména zák. č. 140/1961 Sb., trestním zákonem v platném znění, který v § 205 stanoví:

„(1) **Kdo pornografické dílo písemné, fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné takové dílo**

a) nabízí, přenechává nebo zpřístupňuje dítěti, nebo

b) na místě, které je dětem přístupné, vystavuje nebo jinak zpřístupňuje, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) **Kdo vyrobí, doveze, vyveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo,**

a) které zobrazuje nebo jinak využívá dítě,

b) v němž se zobrazuje násilí či neúcta k člověku, nebo

c) které zobrazuje nebo jinak znázorňuje hlavní styk se zvířetem, anebo kdo kořistí z takového pornografického díla, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(3) **Odnětím svobody na dvě léta až šest let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2**

a) jako člen organizované skupiny,

b) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně pří-

stupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo

c) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

(4) **Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2**

a) jako člen organizované skupiny působící ve více státech, nebo

b) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.”

Z uvedeného ustanovení vyplývá, že pornografická literatura nesmí být zpřístupněna osobám mladším osmnácti let. Knihovny jsou proto povinny zabezpečit přístup k takovému druhu literatury tak, aby dostály příslušným omezením, zejména aby se literatura tohoto typu nevyskytovala ve veřejných studovnách a čítárnách, a také kontrolovat při výpůjčkách, zda si publikaci půjčuje skutečně osoba starší 18 let. Je nutno upozornit, že trestní odpovědnost má vždy fyzická osoba, tedy zaměstnanec knihovny, který přístup osobám mladším 18 let k pornografické literatuře umožnil resp. jej nezabezpečil, případně všichni zaměstnanci, kteří se na tomto podíleli.

Nově trestní zákon zavádí § 205a, kterým stanovuje také zákaz přechovávání tzv. pornografie dětské:

„Kdo **přechovává fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě, bude potrestán odnětím svobody až na dva roky.**“

Tímto ustanovením zákonodárce kriminalizuje jakékoli držení dětské pornografické literatury. Nepředpokládám, že by knihovny ve větším rozsahu disponovaly tímto druhem knihovního fondu, proto považuji otázku střetu dvou zákonných povinností za spíše teoretickou. Může se však stát, že v rámci konzervačního fondu, jak bude dále přiblíženo, některé knihovny mají v rámci zachování povinných výtisků i periodika obsahující dětskou pornografii.

V takovém případě bych doporučila v souladu s postupem dle § 17 odst. 2 knihovního zákona obrátit se s dotazem na Ministerstvo kultury České republiky, zda vyřadit příslušné dokumenty z knihovního fondu.

Pro úplnost uvádím, že chystaný návrh nového trestního kodexu předpokládá obdobnou právní úpravu.

Povinnost vydavatele k bezplatnému poskytnutí z každého vydání periodického tisku (tzn. tisk vycházející nejméně dvakrát ročně) je stanovena zák. č. 46/2000 Sb., tiskovým zákonem v platném znění, v § 9. V souladu s tímto ustanovením jsou vydavatelé povinni zajistit na svůj náklad z každého vydání periodického tisku do 7 dnů ode dne jeho vydání dodání 2 výtisků Národní knihovně České republiky, 1 výtisku Moravské zemské knihovně v Brně, 1 výtisku knihovně Národního muzea v Praze, 1 výtisku Ministerstvu kultury ČR, 1 výtisku Parlamentní knihovně, 1 výtisku každé krajské knihovně, 1 výtisku Městské knihovně v Praze a případně 1 výtisku periodického tisku, je-li vydavatelem určen pro nevidomé nebo slabozraké, Knihovně a tiskárně pro nevidomé K. E. Macana v Praze. Tato povinnost dopadá bez rozdílu i na vydavatele tisku obsahujícího pornografické prvky.

Jmenované knihovny pak v rámci plnění svých povinností zajišťují mimo jiné i uchování konzervačního fondu, v němž lze patrně nalézt i literaturu pornografickou.

Na shora uvedenou povinnost zachovávat knihovní fond pak navazují povinnosti knihoven k evidenci knihovního fondu a případně pak také k vyřazování dokumentů z knihovního fondu. Uvedené povinnosti upravuje zejména zák. č. 257/2001 Sb., knihovní zákon v platném znění, a prováděcí Vyhláška Ministerstva kultury 88/2002. Zákon ani prováděcí předpis v rámci stanovení povinností knihoven dále nerozlišují, k jakému druhu knihovního fondu se povinnosti vztahují, týkají se tedy bez rozdílu všech druhů knihovních dokumentů vč. pornografických.

Provozovatel knihovny musí vést evidenci knihovního fondu. Knihovním fondem zákon rozumí organizovaný, soustavně doplňovaný, zpracováváný, ochraňovaný a uchovávaný soubor knihovních dokumentů – informačních pramenů evidovaných jako samostatná jednotka knihovního fondu knihovny. Evidence knihovního fondu musí umožňovat kontrolu jednotlivých záznamů a zaručovat jejich nezaměnitelnost. V rámci této evidence vede provozovatel přírůstkový seznam a seznam úbytků.

Pokud jde o vyřazování knihovních dokumentů, z knihovního fondu lze vyřazovat pouze knihovní dokumenty, které neodpovídají zaměření knihovního fondu knihovny a jejím účelům, multiplikáty knihovních dokumentů a knihovní dokumenty opotřebované, neúplné nebo poškozené tak, že přestaly být informačním pramenem. Jak jsem již předeslala dříve, knihovní dokumenty z konzervačního fondu a z historického fondu lze vyřazovat pouze se souhlasem ministerstva.

ČTENÁŘ informuje

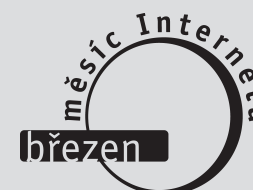
Blíží se 11. ročník akce **Březen – měsíc Internetu (BMI)**.

Motto zůstává stejné z předchozího ročníku „Internet – výhoda pro znevýhodněné“.

Jeho cílem je upozornit na význam, který má nebo může mít internet pro znevýhodněné skupiny obyvatel, jako jsou zejména lidé se zdravotním postižením, senioři, matky na mateřské dovolené, nezaměstnaní.

Více informací a aktuality najdete na těchto stránkách:

- <http://skip.nkp.cz/akc/BMI08.htm>
- <http://www.brezen.cz/>
- http://www.stk.cz/skip/BMI/BMI_2008.html

Je profese knihovníka úplně zastaralá?

2.

33 DŮVODŮ PROČ JSOU KNIHOVNY A KNIHOVNÍCI STÁLE MIMOŘÁDNĚ DŮLEŽITÍ

4. Internet knihovny doplňuje, ale nenahrazuje

V rámci školení občanů zaměřeného na vyhledávání informací poskytuje Long Island University užitečnou typologii zdrojů, jež mohou být prostřednictvím knihovny zpřístupněny. Tato typologie uvádí, že jde o noviny, periodika, knihy a ostatní prameny. Je zajímavé, že WWW je mezi těmito zdroji zatím ještě uveden jako alternativní přístup k vyhledávání informací. Ale to není náhrada. Dále vyjmenovává a charakterizuje výhody knihoven při vyhledávání informací pro výzkum ve srovnání s internetem, ale nezapomíná ani na přednosti internetu včetně možnosti zjištění vzorku veřejného mínění, rychlosti se kterou je možno shromáždit fakta a široké škály myšlenek. Celkově je však velmi dobře vystižena podstata věci: Knihovny jsou úplně jiné instituce než WWW. V tomto světle začíná být diskuse o nahrazení jednoho druhým absurdní.

5. Školní knihovny a knihovníci zlepšují výsledky studentů při zkouškách

Studie z roku 2005 o školních knihovnách státu Illinois ukazuje, že studenti, kteří často navštěvují dobře doplňované a personálně vybavené knihovny, končí s vyšším bodovým

ohodnocením (ACT) a dosahují lepších výsledků při písemných i ústních zkouškách.

Zajímavým způsobem poukazuje studie na to, že přístup k digitálním technologiím hraje důležitou roli u výsledků testů, poznamenávajíc, že „střední školy s počítači připojenými ke knihovním katalogům a databázím zaznamenávají více než šestiprocentní zlepšení (6,2 %) ve výsledcích studentů“.

6. Digitalizace neznamená destrukci

Dychtivost s jakou se vrhají knihovny do spolupráce s Google Book Search nemá nic společného se způsobem myšlení, jehož výsledkem je invaze podobná „náletu kobylek“. Knihovny, včetně Oxford University, University of Michigan, Harvard, Complutense University v Madridu, New York Public Library, University of Texas, University of California a mnoha dalších, spolupracují na projektu Google, nevyhýbají se mu.

Na oplátku za zpřístupnění svých fondů budou mít tyto knihovny všechny své knihy elektronicky dostupné pro své vlastní uživatele. Zatímco lze očekávat, že všechny knihy nepodléhající copyrightu budou v mnoha případech plně zpřístupněny veřejnosti, k materiálům podléhajícím copyrightu – včetně předplatěných časopisů – bude přístup stále omezen. Důvodem k tomu je částečně to, že výjimky Google Book Search nesahají příliš daleko. Google Book Search nezaštítí knihovny před jakýmkoliv rizikem toho, že budou vystaveny stíhání za překročení zákona o autorském právu.

WILLIAM SHERMAN
přeložil MIROSLAV RESSLER

ČTENÁŘ informuje

Vážení čtenáři, nezapomeňte si také letos předplatit časopis

ČTENÁŘ: měsíčník pro knihovny.

Kontaktní informace pro objednávky na předplatné naleznete v tiráži. > Redakce

ZE ZAHRANIČÍ

BIBLIOGRAFIE VÝROČNÍCH ŠKOLNÍCH ZPRÁV V UNIVERZITNÍ KNIHOVNĚ V BRATISLAVĚ

Kabinet retrospektivní bibliografie Univerzitní knihovny v Bratislavě se podílí na úkolech slovenské národní retrospektivní bibliografie zpracovávaném tzv. nepravých periodik. Mezi ně se řadí almanachy, ročenky, adresáře, schematismy, kalendáře, výroční zprávy, závěrečné účty apod.

Jedním z rozpracovaných úkolů je komplexní bibliografické zpracovávání výročních zpráv škol z území Slovenska v letech 1701–1952/53. Výroční zprávy škol představují nejhodnověrnější dokument k výzkumu dějin jednotlivých škol a dějin školství, ale i jednotlivých regionů. Vzhledem k rozsáhlému časovému vymezení je úkol rozvržen do několika etap. Prvním krokem byl rozsáhlý průzkum výskytu tohoto typu dokumentu především v knihovnách na území Slovenska, jehož výsledky byly publikovány formou provizorního soupisu¹ a koncem devadesátých let minulého století vyšla částečná bibliografie². Následně se začalo s elektronickým zpracováváním údajů, jejichž výsledkem měly být nejen tištěné bibliografie, ale i on-line databáze.

Zpracování dat probíhá v nekomerčním databázovém a rešeršním systému CDS/ISIS (WinISIS) z dílny UNESCO, který je na Slovensku stále oblíben (více informací o systému je i na stránce CVTI SR: <http://www.cvtisr.sk/index/go.php?id=546>). Volně distribuované nadstavbové programy umožnily internetovou prezentaci databází. Údaje jsou zapisovány ve výměnném formátu UNIMARC.

Zájemcům jsou k dispozici následující databáze: v únoru 2006 se na webové stránce bratislavské Univerzitní knihovny zpřístupnila on-line *Bibliografie výročních školních zpráv z území Slovenska 1701 až 1850*. Dílo obsahuje 605 bibliografických záznamů o výročních školních zprávách vydaných nebo vytištěných na území Slovenska v uvedených letech a 33 záznamů o člancích z nich. Registruje výroční zprávy 60 různých škol v 33 lokalitách dnešního Slovenska (na: <http://phobos.ulib.sk/wwwisis/retro-htm>). Její tištěnou verzi³ je možno získat

na adrese: **Univerzitní knihovna v Bratislavě, oddělení metodiky, Michalská 1, 814 17 Bratislava.**

V roce 2007 oddělení zpřístupnilo pro veřejnost on-line zatím částečnou *Bibliografii článků z výročních zpráv škol z území Slovenska 1918/19 až 1952/53*, jejímž cílem je zpřístupnění pramenných a faktografických dokumentů pro výzkum školství a vzdělanosti na Slovensku ve sledovaném období. Jde většinou o odborné a literární práce profesorů a učitelů jednotlivých škol, literární a výtvarnou tvorbu studentů (na: <http://phobos.ulib.sk/wwwisis/clankyVSS.htm>).

Vyčleněním biografických záznamů se vytvořila báze *Biografií ve výročních zprávách škol z území Slovenska 1918/19–1952/53*, která obsahuje přes 620 záznamů o osobnostech působících ve sledovaném období především v oblasti školství (na: <http://phobos.ulib.sk/wwwisis/biografiaVSS.htm>).

Rok 1918 představuje mezník v dějinách našich národů, působení českých osobností na Slovensku především v prvních letech společného státu je známé, zvláště ve školství sehrály významnou úlohu. Proto databáze Univerzitní knihovny v Bratislavě mohou být užitečné i české veřejnosti.

KATARÍNA PEKAŘOVÁ > katarina.pekarova@ulib.sk
DANICA ZENDULKOVÁ > zendulkova@cvtisr.sk
přeložila OLGA VAŠKOVÁ

ODKAZY:

- 1 *Výročné správy škôl z územia Slovenska za roky 1701–1918*. Provizorný súpis. 1–2. Zväzok. Zost.: Želmíra Gešková – Tatiana Vančová. Bratislava, 1985–1986
- 2 *Výročné správy škôl z územia Slovenska za roky 1918/1919–1952/53*. Zost.: Želmíra Gešková – Ľubica Krišková. Martin : Matica slovenská, 1998
- 3 *Bibliografia výročných správ škôl z územia Slovenska za roky 1701–1850*. Zost.: Ľubica Krišková. Bratislava : UK, 2006

DOTAZ: Co soudí britští knihovníci o novém standardu pro popis dokumentů – RDA?

ODPOVĚĎ: Resource Description and Access (RDA) vytváří Joint Steering Committee for Anglo-American Cataloguing Rules jako náhradu původních katalogizačních pravidel AACR2. Má být publikován v roce 2009.

Na práci tohoto mezinárodního výboru se podílí American Library Association (ALA), Australian Committee on Cataloguing (ACOC), British Library (BL), Canadian Committee on Cataloguing (CCC), Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP) a Library of Congress (LC).

Bibliografické záznamy podle nových pravidel RDA budou sice slučitelné se záznamy podle AACR2, ale budou založeny na zcela novém přístupu. Záměrem změny je formulovat základní mezinárodně platné principy, které by byly všeobecně použitelné nejen pro knihovnictví, protože vedle knihovníků vytvářejí záznamy o informačních zdrojích také třeba autoři, administrátoři a – v některých případech bez lidského zásahu – počítače. Pravidla by měla být jednoduchá, měla by vycházet ze zásad, podle nichž by uživatelé sami rozhodovali o jednotlivých úkonech. Zásady by měly být vhodné pro všechna média a měly by být mezinárodně přijatelné.

K diskusi o jednotlivých pravidlech je zvána odborná veřejnost, nejenom organizace, ale také jednotlivci. Dokumenty o práci RDA, například Prospectus s vyzvov k diskusi a formulářem pro kritiku, jsou k dispozici on-line (www.collectionscanada.ca/jsc/rdapropectus.html).

Vedle toho na webu existuje veřejnosti otevřené diskusní fórum RDA-L, jehož hostitelem je Library and Archives of Canada. (www.collectionscanada.ca/jsc/rdadiscuss.html). Na této adrese najdete informace, jak se do diskuse zapojit. V jejím archivu jsou uloženy příspěvky od konce roku 2005.

Pro digitální dokumenty byla nedávno založena diskusní skupina DCMI Task Group on RDA (communities.cilip.org.uk/blogs/catalogueandindex/archive/2007/06/17/dcmi-task-group-on-rda.aspx).

O projektu RDA se zatím ve Velké Británii poměrně málo píše. Pravděpodobně proto, že zájem o katalogizaci v naší profesi poklesl. Britští knihovníci, kteří pracují v tomto oboru, mají možnost stát se členy odborné sekce CILIP nazvané Cataloguing and Indexing Group (www.cilip.org.uk/specialinterestgroups/bysubject/cataloguingindexing). Od roku 1966 sekce vydává časopis *Catalogue and Index* (ISSN: 0008-7629), jehož rejstřík pro léta 1991–2000 je na webové stránce BUBL (bubl.ac.uk/archive/journals/cai/). Skotská pobočka má diskusní skupinu lis-ukbibs (www.slainte.org.uk/cilips/signs/cigs/cigsindex.htm).

V nejvíce čteném knihovnickém časopise *Update* byla o RDA nedávno jen krátká zpráva (New bibliographical standard by end of 2009, *Update* v. 6, no. 12, December 2007, p. 5). Podrobný článek o projektu RDA vyšel před rokem v knihovnickém internetovém časopise *Ariadne* (Chapman A. RDA: a new international standard, *Ariadne*, issue 49, October 2006; www.ariadne.ac.uk/issue49/chapman). Zájem o RDA asi vzroste, až se bude blížit datum dokončení tohoto projektu.

KRONIKA

Není to tak dávno, co jsme ve Čtenáři otiskli medailonek PhDr. Jaroslava Vyčichla k jeho 60. narozeninám. Autor příspěvku J. Kubiček mu jménem svým i jménem všech kolegů a kolegů přál hodně zdraví do dalších let. A právě zdraví J. Vyčichla zradilo.

Zpráva, která se rozšířila jako blesk, zasáhla svou definitivností celou knihovnickou veřejnost. Ředitel Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje, kamarád, kolega, knihovník, který tomuto oboru zasvětil přes 35 let svého života, boj s těžkou nemocí 26. ledna 2008 prohrál.

Knihovnické profesi se Jaroslav Vyčichlo začal věnovat v roce 1972 v Okresní knihovně v Rokycanech, kde prošel několika posty, až se po deseti letech stal jejím ředitelem. Mezitím vystudoval na FF UK obor vědecké infor-

Za Jaroslavem Vyčichlem

mace a knihovnictví a v roce 1990 se přihlásil do kurzu na místo ředitele plzeňské SVK, v němž uspěl, a knihovnu až do doby, než mu to nemoc znemožnila, velmi úspěšně řídil.

Jaroslav Vyčichlo svým odchodem nezarmoutil jen svou rodinu, nejbližší kolegy a širokou knihovnickou obec. Postrádat ho budou například v amatérském Spolku divadelních ochotníků v rodných Radnicích, ve Svazu českých divadelních ochotníků, jehož byl od roku 2002 předsedou.

Knihovníci Jaroslavu Vyčichlovi vzakují: „*Děk za všechno... Na práci, kterou jsi odvedl, se nezapomíná*“.

— ova —

KNIHOVNICTVÍ

Teorie. Řízení a organizace

České knihovnictví v kontextu světových trendů : [rešerše] / zpracoval Jindřich Pilař. Praha: Národní knihovna ČR – Knihovnický institut, 2007 – 1 elektronický optický disk, 228 záznamů *Kj 3/2007*

Evidence-based Librarianship : case studies and active learning exercises / ed. by Elizabeth Connor. / Vědecky podložené knihovnictví. Případové studie a cvičení k aktivnímu učení. / Oxford: Chandos, 2007. – xxxviii, 170 s. *Ke 36.942*

Final Announcement : World Library and Information Congress : 74th IFLA General Conference and Council : Québec City, Québec, 10–14 August 2008. / Konečná zpráva : Světový knihovnický a informační kongres. 74. generální konference IFLA : Québec, 10.–14. srpen 2008. / [Montreal: National Committee IFLA 2008 Québec, 2007]. – 40 s. *Kpb 8.499/B*

Library Management and Marketing in a Multicultural World : proceedings of the 2006 IFLA management and marketing section's conference, Shanghai, 16–17 August 2006 / ed. by James L. Mullins. / Knihovnický management a marketing v multikulturním světě. Materiály z konference sekce IFLA, Šanghaj 16.–17. 8. 2006. / München: Saur, 2007. – 366 s. : grafy. – (IFLA Publications ; 125) *Kf 37.085*

Sdružení knihoven České republiky : za rok 2007 / odpovědný redaktor Jaromír Kubiček. Brno: Sdružení knihoven ČR, 2007. – 135 s. *Kpo 8.473/B*

Soupis účastníků systému Mezinárodního standardního číslování knih – ISBN – v České republice s dodatkem Soupis účastníků systému Mezinárodního standardního číslování hudebnin – ISMN – v České republice : stav k 31. 12. 2006. Praha: Národní knihovna ČR, 2007. – 482 s. *Kka 36.933*

Architektura knihoven

CEIBA : katalog nových produktů 2008 : nabídka vybavení pro knihovny, archivy, muzea a galerie, materiály pro kniháře a restaurátory. Praha: Ceiba, 2007. – 27 s. : il. *Ac 8.533/B*

Knihovna a architektura : vnitřní prostředí knihoven : pracovní seminář : 2.–4. září 2007. [S.l. : s.n.], 2007. – [50] l. *Aaaa 8.505/B*

Library Calendar 2006/2007 : [Wintec Library] / ed. by Ales Vanek. / Knihovnický kalendář 2006/2007. Vysokoškolská knihovna, Wintec – Nový Zéland. / Hamilton: Wintec, 2006. [30] s. : fotografie. *Tb 8.538/B*

Organizace knihovních fondů

International Standard Bibliographic Description (ISBD) : preliminary consolidated edition. / Mezinárodní standardní bibliografický popis (ISBD) : předběžné stabilizované vydání. / München: Saur, 2007. – [322] s. – (IFLA Series on Bibliographic Control ; vol. 31) *Odaa 37.088*

VERONA, Eva: O katalogu : izbor iz radova. / O katalogu. Výběr prací. / Zagreb: Hrvatsko knjižničarstvo društvo, 2005. – 491 s. *Od 36.169*

WALLIS, Ladislav-Michael : Vývoj institutu právo povinného výtisku : disertační práce k získání akademického titulu doktor v oboru Právní dějiny. Plzeň: [s.n.], 2006. – 147 l. + 1 elektronický optický disk (CD-ROM) *Oab 36.714*

Oab 381/CD-ROM

Sítě knihoven

Archives and the Digital Library. / Archivy a digitální knihovna. / Binghamton: Haworth, 2006. – 270 s. *Tm 37.073*

„Naděje je na další stránce“ : 100 let knihovny Židovského muzea v Praze. Praha: Židovské muzeum, 2007. – 79 s. : il. *Tr 37.054*

Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2006 : sborník z 15. odborné konference, Olomouc, 22.–23. listopadu 2006 / k vydání připravil Rostislav Krušínský. Brno: Sdružení knihoven ČR, 2007. – 247 s. : il. *Ti 37.039*

Scottish Libraries / ed. by John Higgitt. / Skotské knihovny. / London: British Library, 2006. – 506 s. *T 36.840*

Služby knihoven

Informační gramotnost : informační výchova v ČR a v zahraničí : sborník příspěvků z konference, konané 24. listopadu 2005 v Moravské zemské knihovně / sestavila Jana Nejezchlebová. Brno: Moravská zemská knihovna, 2006. – 163 s. : il. *Sbe 37.140*

Informační gramotnost : sborník příspěvků z konference, konané 22. a 23. listopadu 2006 v Moravské zemské knihovně a Knihovnickém informačním centru FAST VUT / sestavila Jana Nejezchlebová. Brno: Moravská zemská knihovna, 2007. – 127 s. : il. *Ie 37.133*

MANGUEL, Alberto: Dějiny čtení. Brno: Host, 2007. – 480 s. : il. – (Teoretická knihovna ; sv. 18) *Sf 37.052*

Survey of Library Cafés. / Přehled knihoven s kavárnami. / New York: Primary Research Group, 2007. – 59 s. *Sh 37.130*

Zdroje jsou dostupné v knihovně knihovnické literatury Národní knihovny ČR

V září 2007 se ve Zvolenu konal mezinárodní odborný seminář Elektronické služby ve znalostní společnosti. Organizovala ho Slovenská lesnická a dřevařská knihovna Technické univerzity ve Zvolenu spolu se Slovenskou asociací knihoven. Tematické okruhy se vztahovaly k roli knihovny ve znalostní společnosti, poskytování a využívání elektronických služeb v knihovnách se zřetelem na uživatele, informační technologie v knihovnách, budoucnost vyhledávání a získávání informací. Zároveň si pořadatelé připomněli konáním této akce hned několik výročí, z nichž jedním bylo 15 let od vzniku Slovenské asociace knihoven. Ze semináře byl vydán sborník, který je přístupný z URL <http://slkd.tuzvo.sk/cosmo/foto/seminar/zbornik>.

(Bulletin Slovenskej asociácie knižnic – Roč. 15, č. 3 (2007), s. 31–36; <http://www.infolib.sk/index/podstranka.php?id=51&idm=1&prm1=99&prm2=1&prm3=1619/>)

Kanadské knihovny, které jsou sdruženy v CARL (Canadian Association of Research Libraries), vyzkoušely několik zajímavých způsobů, jak vzbudit zájem uživatelů o elektronické zdroje. Osvědčila se jim služba půjčování laptopů, kterou zavedla více než polovina členských knihoven. V některých knihovnách si lze půjčit také bezdrátové síťové karty. Knihovny v tom vidí jeden ze způsobů podpory učitelů, studentů a vědeckých pracovníků. Se zavedením těchto služeb vzrostlo využívání a popularita po elektronických zdrojích. Počet titulů elektronických časopisů v členských knihovnách meziročně stoupl o 42 procent. Svou roli v tom má také posilování kanadského dolaru vůči americkému, které zlevnilo nákup zdrojů. Pětadvacet členských knihoven kromě nákupu také digitalizuje své zdroje. Mezi uživateli významně vzrůstá zájem o elektronické služby poskytované s využitím e-mailu i chatu.

(<http://www.carl-abrc.ca/projects/statistics/pdf/media%20release-2006-e.pdf>)

BID (Bibliothek & Information Deutschland), zastřešující organizace několika německých svazů v oblasti knihovnictví, informační vědy a kultury, má na svých stránkách zajímavou propagační pomůcku pro německé knihovny. Podnětem k jejímu

vytvoření byl školní projekt berlínské odborné školy Oberstufenzentrum Bürowirtschaft und Verwaltung, který upoutal berlínskou zemskou organizací DBV (Deutscher Bibliotheksverband, Německý knihovnický svaz). V rámci projektu vytvořili čtyři z učňů sérii pohlednic a motivů k plakátům. Ty berlínská DBV s malými obměnami použila v kampani k propagaci knihoven Berlína a Braniborska. Organizace BID shledala pohlednice tak podnětnými a nekonvenčními, že se tohoto nápadu ujala a převedla ho na celoněmeckou úroveň. O skutečné neotřelosti této knihovnické propagace a nových pohledech na pracovníce knihoven, které poskytuje, se lze přesvědčit nahlédnutím na WWW stránky BID. Motivy jsou tam připraveny ke stažení spolu s licenčními i technickými podmínkami.

(<http://www.bideutschland.de/index2.html>)

Biblioteca municipal F. Lázaro Carreter, městská knihovna obce Villanueva de Cañada nedaleko Madridu, je pozoruhodná především svou architekturou. Knihovna byla otevřena před šesti lety v novostavbě navržené cíleně pro potřeby knihovny. Místo klasického členění do poschodí a uzavřených místností ji architekti pojali jako otevřený prostor, velké atrium lemované rampami jako terasami, na kterých jsou umístěny knižní regály. V polouzavřených zákoutích jsou místa ke studiu. Do knihovní budovy se vešel i konferenční sál. Sestava ramp umožňuje bezbariérový přístup. Sklo bylo při stavbě použito tak, aby se do interiéru dostalo denní světlo, ale v menším množství než jsme zvyklí z moderních staveb ve střední Evropě. V podmínkách horkého kastilského léta je oceňován stín a ochrana před sluncem. I svou činností je knihovna uznávanou součástí obce. Je umístěna v těsné blízkosti kulturního střediska a obě instituce mohou být uživateli vnímány jako celek. Obec je mladá, více než polovina obyvatel dosud nedosáhla 35 let. Knihovna pořádá výstavy, knižní trh, prezentace knih, literární soutěže, zřizuje čtenářské kluby pro děti i pro dospělé. Knihovna je financována z rozpočtu obce s významnými příspěvky kraje a ministerstva kultury. Knihovna má 8000 registrovaných čtenářů (z 15 000 obyvatel). V průměru ji denně navštíví kolem 240 lidí, půjčí se 140 knih a 110 návštěvníků využije počítač.

(http://www.detail.de/rw_5_Archive_En_HoleArtikel_5480_Artikel.htm, propagační materiály knihovny)

ZÁKLADNÍ KAMENY

NOVÉ BUDOVY NÁRODNÍ KNIHOVNY

14. část

aneb Národ sobě II

text JAROSLAV CÍSAŘ ▶ foto EVA HODÍKOVÁ

KÁMEN ŠESTNÁCTÝ

/ Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana
Uherské Hradiště

Mezi dárci základního kamene k nové budově Národní knihovny ČR nechyběli ani knihovníci ze Slovácka. Jako čtvrtí předávali svůj kámen zástupci Knihovny Bedřicha Beneše Buchlovana z Uherského Hradiště, mezi knihovníky někdy také označované jako „knihovna tři B“. Ovšem nápady, které zde vznikají, rozhodně k běčkovým nepatří. V této knihovně má svůj počátek i skvělá akce pro děti Noc s Andersenem. Překročila už hranice Česka a její organizátorky byly za tento počín oceněny nejen knihovnickou obcí, ale i Nadací Český literární fond za propagaci literatury a knih. Knihovna nese od května 1992 jméno svého bývalého pracovníka a také zaníceného milovníka a propagátora knih Bedřicha Beneše Buchlovana.

Pohnutky, proč se společně se svými kolegy do slavnostního předávání základních kamenů pro novou budovu národní knihovny zapojil, popsal ředitel knihovny Radovan Jančář následovně: „Jako správní slovačtí patrioti jsme považovali za svou čest a morální povinnost alespoň skromným kamínkem přispět k velkolepé stavbě, na níž čekala celá knihovnická veřejnost několik desetiletí.“

O tom, jak se vhodný kámen vybíral a těžil, podává svědectví opět R. Jančář: „Chtěli jsme kámen z lokality symbolické, která je všeobecně v povědomí českého národa, např. Velehrad, ale nakonec jsme zvolili dnes již vytěžený lom, který se nachází asi jeden kilometr jihozápadně od hradu Buchlova. K tomuto rozhodnutí nás vedla historická paralela, neboť v roce 1868 byl ze stejného lomu vytěžen základní kámen pro Národní divadlo, v němž je také dodnes umístěn.“

Tehdy to vše bylo ale pojato mnohem pompézněji a slavnostněji. Na jaře roku 1868 totiž zorganizoval buchlovický farář peněžní sbírku na základní kámen pro Národní divadlo. Vylámal ho, opracoval a vyzdobil místní kamenický mistr s 12 pomocníky. I odvoz hotového kamene na uherskohradištské nádraží probíhal neobvykle honosným způsobem.

Nová expedice za základním kamenem po téměř 140 letech byla daleko skromnější. Zúčastnil se jí ře-

ditel Knihovny B. B. Buchlovana Radovan Jančář, jeho zástupkyně Jiřina Lapčíková s manželem, který plnil funkci řidiče vozu, a vedoucí polesí. Bez jeho pomoci by výprava pravděpodobně dnes již vytěžený a polozapomenutý lom nenašla. „Za velmi obtížných podmínek, hustě pršelo a terén byl dost zrádný, jsme postupně vybrali asi 10 kamenů, z nichž jsme po dlouhých debatách a úvahách vybrali ten, který v našich očích vítězil,“ líčil R. Jančář. „Zdál se nám natolik zajímavý, že jsme upustili od dalšího opracování a pouze jej doplnili štítkem s nezbytnými údaji,“ dodal.

Základní kámen pro Národní knihovnu ČR ze Slovácka je z pískovce protkaného mramorovými žilkami, stejný jako jeho předchůdce pro Národní divadlo. Pískovec je charakteristickým kamenem téhle oblasti, ve většině lomů tohoto regionu se těžil nebo těžil právě on.

Základní kámen pak na Letné do rukou ředitele Národní knihovny ČR předával Radovan Jančář společně se svými kolegyněmi stylově. Byl přestrojený za historickou postavu B. B. Buchlovana. Pracovnice dětského oddělení Hanka Hanáčková a Mirka Čápková byly přestrojené za družičky, jedna v buchlovickém a druhá ve vlčnovském kroji.

„Nové budově přejeme do vínku co nejméně komplikací při její stavbě, doufáme, že ji nepotká podobná katastrofa, jako byl požár budovy Národního divadla, a zejména bychom ji přáli co největší pozornost, podporu – nejenom morální! – a vstřícnost ze strany všech budoucích politických špiček našeho státu,“ pronesl Radovan Jančář alias B. B. Buchlovan ke shromážděnému davu knihovníků, čtenářů, příznivců národní knihovny i k tehdejšímu ministrovi kultury Martinu Štěpánkovi.

(Poděkování za pomoc a spolupráci Radovanu Jančářovi)

Příště: SKIP regionu 08 – Východní Čechy

SVĚT KNIHY PRAHA

24. – 27. dubna 2008

REGISTRACE ODBORNÉHO NÁVŠTĚVNÍKA

uzávěrka přihlášek: 25. 2. 2008

Registrace odborného návštěvníka napomáhá k navázání vzájemných odborných a obchodních kontaktů mezi návštěvníky a vystavovateli knižního veletrhu Svět knihy Praha 2008 a zvyhodňuje návštěvu veletrhu dne 24. 4. 2008.

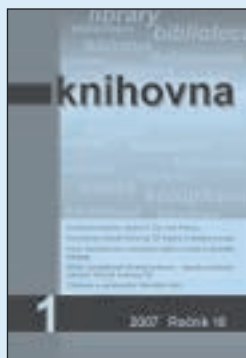

Odborný návštěvník získává registrací své návštěvy na veletrhu řadu výhod!

více na www.svetknihy.cz

Z nabídky vydavatelství **Národní knihovny ČR**

Knihovna – knihovnická revue

Roč. 18, 2007, č. 1

Obsahuje příspěvky reagující na výsledky mezinárodní architektonické soutěže na výstavbu nové budovy Národní knihovny ČR, které poskytují komplexní pohled na vítězný návrh s hlavním důrazem na vnitřní uspořádání a fungování nové knihovny, procházku po jednotlivých patrech nové budovy a vysvětlení jejich funkce a provozních dispozic.

Další příspěvky jsou zaměřeny na odborná knihovnická témata. Zabývají se vývojem a současným stavem Souborného katalogu ČR a úkoly a aktivitami jeho správců, které vyplývají ze záměrů Konceptu rozvoje Souborného katalogu ČR, přijaté v roce 2006.

Dále seznamují s výsledky a metodikou šetření rozsáhlého průzkumu zaměřeného na uživatele NK ČR a jejich spokojenost s jejími službami, jenž se uskutečnil na za-

čátku roku 2007, nebo s projektem NK ČR na záchranu a zpřístupnění Národních listů s využitím moderní technologie.

Dále přináší informace o knihovnickém sdružení CILIP a tradičně i Novinky zahraniční knihovnické literatury.

Celobarevný časopis vytištěný na křídovém papíře.

■ Národní knihovna ČR, 1. vydání, Praha 2007, náklad 500 výtisků, 149 s., 200 Kč

■ ISSN 1801-3252

Národní knihovna České republiky, Klementinum 190, 110 00 Praha 1

OBJEDNÁVKY PUBLIKACE:

NK ČR, oddělení odbytu, Sodomkova 2, 102 00 Praha 10, spackova.alena@cdh.nkp.cz